Utrecht University Library
Partner in Science
Universiteit Utrecht

Jeremy Bentham

https://hdl.handle.net/1874/235296

Jeremy Bentham.

H.G. DE COCK.

A. qu.
192

JEREMY BENTHAM.

JEREMY BENTHAM.

PROEFSCHRIFT

TER VERKRIJGING VAN DEN GRAAD VAN

Doctor in de Staatswetenschap

aan de Rijks-Universiteit te Utrecht,

NA MACHTIGING VAN DEN RECTOR-MAGNIFICUS

Dr. H. E MOLTZER,

Hoogleeraar in de Faculteit der Letteren en Wijsbegeerte,

VOLGENS BESLUIT VAN DEN SENAAT DER UNIVERSITEIT
TEGEN DE BEDENKINGEN

Van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid

TE VERDEDIGEN

op Woensdag den 25 September 1895, des namiddags te 2½ uur,

DOOR

HERMAN GERARD DE COCK,
geboren te Beetsterzwaag.

BIBLIOTHEEK DER
RIJKSUNIVERSITEIT
UTRECHT.

AAN MIJNE OUDERS.

AAN MIJNE OUDERS.

INLEIDING.

Hij, die om zich een denkbeeld te vormen van Jeremy Bentham, een boek opslaat, dat speciaal over dezen schrijver handelt of een algemeen werk over ethiek of rechtsphilosophie leest, waarin meer terloops van hem wordt gesproken, loopt groot gevaar een weinig getrouw beeld in zich op te nemen. Strekt hij zijn onderzoek tot meerdere werken uit, dan zal hij bovendien dit beeld nog onder zien gaan in een chaos van elkaar kruisende lijnen en ineenvloeiende kleuren. Het scheen mij daarom geen ondankbare taak een schets van B. te wagen, te meer omdat hij een zoo sympathieke en interessante figuur is geweest.

Onvermijdelijk kwam het mij voor een korte inhoudsopgave zijner werken te geven, mij tot taak stellende steeds zijn bedoeling, vaak zijn gedachtengang soms ook de wijze, waarop hij die uitte weer te geven.

De fout van B's meeste beoordeelaars ligt in onvoldoende kennis van zijne werken; het overzicht zal moeten dienen den lezer voor deze klip te bewaren.

Wat er daarna nog te zeggen bleef kon kort zijn — een enkele aanvulling, voorts samenvatting; al het materieel der conclusie geeft reeds het overzicht. Vooraf wilde ik nog laten gaan een opsomming der voornaamste uitspraken over B. en een enkel woord over zijn leven.

HOOFDSTUK I.

Uitspraken over Bentham.

De fransche schrijver Guyau zegt in zijn, in 1879 verschenen „La morale Anglaise contemporaine", een werk, bekroond door de Académie des sciences morales et politiques:

„A vrai dire, on s'est souvent représenté Bentham tout autre qu'il n'est, tantôt on en a fait un philantrope enthousiaste, se souciant peu de construire un système logique et bien déduit, pourvuqu'au bout de ce système il crut trouver le bonheur de l'humanité, tantôt on n'a vu en lui que le légiste, on a dit que la morale dans sa doctrine était le secondaire, la legislation le capital; qu'il n'avait guere vu la morale qu'à travers les lois. *Loin de la ce sont les lois, qu'il n'a vues qu'à travers sa morale.*"

Paul Janet zegt in een uitgave van Cousin's „du Bien" op pagina 62: „dans les temps modernes le plus savant „defenseur et organisateur de la morale de l'utile a été „Bentham, créateur de ce qu'il appelait l'arithmétique du „plaisir, à savoir le choix et la combinaison des plaisirs „en tenant compte de la durée, de la vivacité et du „nombre".

Reybaud, wiens werk mij niet ten dienste stond, maar die geciteerd wordt door Mad[lle] Raffalovich in hare studie over Bentham (te vinden in de „petite bibliothèque

économique française et étrangère) spreekt van „la morale moderne, qui se fonde sur le calcul et dont Bentham est l'un des représentants les plus célèbres".

Ahrens in zijn „droit naturel" staat eveneens aan deze zijde. Bij hem vindt men geen beoordeeling van Bentham in een zorgvuldig geformuleerde zinsnede samengevat. Doch hoe hij over Bentham denkt blijkt voldoende uit deze woorden: „sans entrer dans l'examen du coté immoral du principe d'utilité tel, qu'il a été présenté par Bentham".

Jouffroy „cours de droit naturel" II. 20 zegt: „l'effort de Bentham et sa gloire c'est d'avoir par une analyse, qui n'est pas sans défauts mais qui, dans son imperfection même, est remarquable par son étendue et sa profondeur, essayé de donner une mesure pour évaluer ce qu'il appelle la bonté et la méchanceté des actions, c'est à dire la quantité de plaisir et de peine qui en résulte".

De „Dictionnaire des sciences philosophiques" sub voce „Bentham":

„un des principaux titres de gloire de Bentham c'est d'avoir essayé de donner une mesure pour évaluer ce qu'il appelle la bonté et la méchanceté des actions ou la quantité de plaisir et de peine, qui en resulte." (Misschien echter berust dit oordeel niet geheel op zelfstandige studie van Bentham's werken; ten minste de anders eenigszins onverklaarbare gelijkenis met Jouffroy's terminologie zou dit doen vermoeden).

Tegenover dit alles staat: In de 1ste plaats een uitspraak van Jouffroy (het is mij niet mogelijk geweest volkomen harmonie te ontdekken tusschen de verschillende uitingen van dezen auteur) „Cours de droit naturel" II. 3 „que Bentham n'est pas un metaphysicien mais un légiste".

Verder Fichte „System der Ethik" I. 591 „es gilt Bentham vor Allem und darin fassen wir sein eigentliches Verdienst zusammen — an die Stelle des abstracten Rechts das von Humanität und Billigkeit getragene Recht, kurz die eigentliche Idee der Gerechtigkeit zu setzen".

Dictionnaire des sciences (s. v. Bentham) ook hier ontbreekt, naar het mij voorkomt, de noodige harmonie):

„Il comprit, que le plus grand service à rendre à son pays était de provoquer la réforme des abus dans la legislation et l'administration de la justice. *Il consacra donc toute sa vie à des travaux de ce genre*".

Leslie Stephens „English thought in the 18th century" II. 126:

„It is admitted even by mr. J. S. Mill, the great writer, who has pronounced the best judgment upon Bentham from a disciple's point of view, that vast as were B's labours and great as were their results upon jurisprudence, he effected little or nothing as a philoso. phical moralist".

In Allibone's „Dictionary of English and Americen authors" komt het volgende oordeel voor van Brissot, die Bentham van zeer nabij kende:

„When he had examined alle these wrecks of gothic law and collected his materials, he applied himself to the construction of a systematic plan of civil and criminal law, founded entirely upon reason and having for its object the happiness of the human race".

James Mackintosh „ethical philosophy" pag. 243: „it cannot be denied without injustice and ingratitude, that mr. Bentham has done more than any other writer to rouse the spirit of juridical reformation, which is now gradually examining every part of law" en Gundermann zegt in Bluntschli und Brater's Deutsches Staatswörter-

buch (s. v. Bentham) „Bentham's ganzes Streben ist ja die Reform, die Radicale Reform, zwar nicht mit Hülfe von Barrikaden, aber mit der Macht des Wortes, mit der Schärfe der Logik, der juristischen und der philosophischen".

In het reeds geciteerde werk, maar iets verder zegt Mackintosh nog: „the true and eminent merit of mr. Bentham is that of a reformer of jurisprudence. He is only a moralist with a view of being a jurist, and he sometimes becomes for a few hurried moments a metaphysicien with a view to laying the foundation of both the moral sciences".

James Mill, die jaren met B. samenwerkte (Bain's „Life of James Mill" pag. 90) „of all the men in all ages and in all countries who have made the philosophy of law their study, he (Bentham) has made the greatest progress. If the vast additions which the science of legislation ows to him be hitherto little known to his countrymen it is owing to the indigence of instruction among them and to the infinite smallness of the number who take any interest in the most important inquiries".

De Encyclopedia Brittannica eindelijk uit zich aldus: „to be judged fairly Bentham must be judged as a teacher of the principles of legislation. With the principles of private morals he really deals only so far as is necessary to enable the reader to appreciate the impulses which have to be controlled bij law".

Ziehier dus reeds één fundamenteel verschilpunt tusschen de beoordeelaars van Bentham. Het blijft hierbij echter niet. Onder hen, die Bentham beschouwen als moralist, heerscht allesbehalve eensgezindheid. Jouffroy plaatst als opschrift boven zijn „treizième leçon": „système egoïste — Bentham" en zegt (deel II pag. 6

van het reeds meermalen geciteerde werk „quant à l'antique système de l'egoïsme, s'il offre quelque chose de nouveau dans Bentham, c'est la hardiésse avec laquelle il est posé".

De dictionnaire des sciences philosophiques (s. v Bentham) zegt: „principe moral et juridique suprême de Bentham — principe egoïste".

Hier staat tegenover de opinie van F. R. Stein, professor te Würzburg, die in zijn „Historisch kritische Darstellung der pathologischen Moralprincipien" Bentham als handelingsrichtsnoer laat geven niet het eigenbelang, maar het belang van allen. Wat dit verschil beduidt wordt zeer juist in het licht gesteld door Spencer (die zich overigens over Bentham's beteekenis niet uitspreekt) in zijn „the data of Ethics" pag 220: „but as, if general happiness is the proper end of action, the individual actor must regard his own share of it simply as a unit in the aggregate, no more to be valued by him than any other unit, it results, that since this unit is almost infinitesimal in comparison with the aggregate, his action, if directed exclusively to achievement of general happiness, is, if not absolutely altruistic, as nearly so as may be".

Zoo beschouwt dan ook inderdaad Fichte in zijn reeds vermeld werk Bentham's streven „will man sein Princip zu philosophischem Ausdrucke erheben, so kann es dadurch nur gewinnen: est is die Idee des Wohlwollens". Evenzoo William Graham „the creed of science" pag. 112 „the ideal of Bentham and Comte has been pitched to high for our humanity, so far as yet developed". Als contrast met dezen laatsten kan ik Von Mohl weer aanhalen die in zijn monografie over Bentham („Geschichte und Litteratur der Staatswissenschaften" dezen ten laste

legt: „Mangel an einer höheren und edleren Welt auffassung" en het verkondigen eener „platten Nutzenslehre"

Sidgwich „methods of ethics" pag. 82 neigt het meest naar de zijde van Fichte en Graham, hoewel hij twijfelt: „I have called the ethical doctrine that takes universal happiness as the ultimate end and standard of right conduct by the name of Bentham, because the thinkers, who have chiefly taught this doctrine in England during the present century have referred it to Bentham, as their master. And it certainly seems to me clear — though mr. Bain appears to doubt it — that Bentham adopted this doctrine explicitly. At the same time I must admit, that in other passages B. seems no less explicitly to adopt Egoistic Hedonism as the method of „private Ethics" as distinct from legislation: and in his posthumous „Deontology" the two principles appear to be reconciled by the doctrine that it is always the individual's true interest, even from a pure mundane point of view, to act in the manner most conducive to the general happiness. This latter proposition — which I regard as erroneous — is not I think definitely put forward in any of the treatises published by Bentham in his lifetime or completely prepared by him for publication: but I must confess that after carefully studying these treatises — especially the „principles of morals and legislation" — I am unable to elicit from them a clear and definite view as to the relations of Egoistic and Universalistic Hedonism in the field of private morality".

Victor Cathrein „Moralphilosophie" beslist tegen Sidgwick, op grond van „zahlreichen Stellen der Deontologie". Wij hebben juist gezien dat Sidgwick geen

onvoorwaardelijk geloof hecht aan de vertrouwbaarheid van dit geschrift als uiting van Bentham's ware gevoelens en we zullen gelegenheid hebben in het vervolg onzer studie aantetoonen dat Sidgwich in deze meening niet alleen staat.

Guyau (in zijn aangehaald werk) vindt Bentham's verdienste in het vereenigen der beide beginselen (egoistic en universalistic Hedonism) en met hem Joyau, die in zijn „Essai sur la liberté morale" op pag. 119 opmerkt: système de Bentham — la theorie de l'interêt *bien entendu.*" Jouffroy daarentegen vindt beide beginselen absoluut onvereenigbaar en zegt dat Bentham argeloos en zonder het te merken het algemeen belang substitueert aan het eigenbelang.

De aanhangers der leer: Bentham verkondigt universalistic Hedonism zijn ook verdeeld in eigen boezem: Bain („Mind" 1883 pag. 48) gispt de voortdurende pogingen om Bentham het vaderschap op te dringen van de „greatest happiness of the greatest number" theorie in letterlijken zin d. i. een theorie die streng vasthoudt aan „the greatest number" die telt en in geval van strijd, zonder bedenken 't geluk der minderheid opoffert aan dat der meerderheid.

„We know well enough, zegt hij, that B. confined himself ultimately to the simple expression „greatest happiness" and for his more particular views as to the distribution of happiness we must be guided by the general drift of his writings." Als een dergenen, tegen wie Bain's verwijten gericht zijn, mag Spencer beschouwd worden, die in zijn „Social Statics" en zijn „data of Ethics" het kriterium „the greatest happiness of the greatest number" bestrijdt.

Ook de aanhangers der leer: Bentham verkondigt

egoistic Hedonism zijn niet eensgezind. Cathrein (in zijn reeds geciteerd werk) zegt:

„Der Hauptvertreter des Epikureismus der Neuzeit ist Jeremias Bentham", Jouffroy: Er zijn philosophen geweest, die het genoegen dat plichtsvervulling geeft hebben beschouwd als het zoetst denkbare en daarom de deugd hebben aanbevolen. Er zijn er ook geweest, die den mensch hebben geraden deugdzaam te zijn „pour gagner les récompenses d'une autre vie." „Les partisans de cella-là (de eerste leer) sont les Epicuriens de la vertu, ceux de celle-ci en sont les Benthamites."

Strijd bestaat er voorts over de philosophische verdiensten van Bentham. Austin stelt ze hoog („lectures on jurisprudence" I. 167) Jouffroy spreekt voortdurend met minachting over „le peu de philosophie" dat in de geschriften van Bentham is te vinden.

Ook omtrent Bentham's verhouding tot de zoogenaamde utiliteitsleer bestaan controversen. De meeste der aangehaalde schrijvers die B. beschouwen als moralist, brengen zijn naam in direkt verband met het utilisme. L'abbé Maurice de Baets „les bases de la morale et du droit" pag. 37 noemt B. „le père de l'Utilitarisme moderne." Austin oordeelt desgelijks en von Mohl zegt: „Einer der hauptsächlichsten Vorzüge des merkwürdigen Mannes ist, dass er mit der unwandelbarsten Folgerichtigkeit einen Hauptsatz festhält und diesen in den tausenderlei Beziehungen und Fragen des Lebens immer wieder ausschliesslich zur Anwendung bringt. Dieser oberste Grundsatz ist der der Nützlichkeit oder wie er später es lieber ausdrückte der Herstellung des grösztmöglichen Glückes für die grösztmögliche Anzahl" en iets verder „nicht gelungen ist es B. einen neuen allein richtigen Grundsatz für alles menschliche Leben und Handeln zu finden und

zu erweisen." Prof. Hepp (Kritische Zeitschrift für Rechtswissenschaft und Gesetzgebung des Auslandes XI. pag. 399) daarentegen vindt de samenhang tusschen nuttigheidsbeginsel en B's ideën niet zoo nauw „Sie lassen sich" zegt hij „theils auch von andrer Seite begründen, theils hangen sie nicht immer mit dem Prinzipe des Nutzens zusammen sondern beruhen auf allgemeinen psychologischen Gesetzen und auf Erfahrung."

Fichte meent: So augenfällig namlich B's Prinzip ihn in die sensualistische Schule einzureihen scheint, wonach wir ihn eine ganz andere und ziemlich untergeordnete Stellung anzuweisen hätten: so zeigt doch eine tiefere Erwägung dass um ihn richtig und nach Verdienst zu würdigen er gar nicht nach irgend einem philosophischen Principe abgeschätzt werden kann" en eindelijk het oordeel der Encyclopedia Brittannica: „but most of B's conclusions may be accepted without any formal profession of the utilitarian theory of morals They are indeed merely the application of a rigorous common sense to the facts of society. That the proximate ends at which B. aimed are desirable, hardly any one would deny though the feasibility of the means by which he proposes to attain them, may often be questioned and much of the new nomenclature in which he thought fit to clothe his doctrine, may be rejected as unnecessary."

HOOFDSTUK II.

Bentham's leven.

Jeremy Bentham werd geboren den 4^den^ Februari 1747 te Londen (de schrijvers over Bentham verschillen hieromtrent; de meesten geven als jaar van geboorte 1748, sommigen 1749, eene enkele, zooals de „galerie historique des contemporains" zelfs 1735; de datum die hier aangenomen wordt, is ontleend aan het dagboek van Bentham's vader, zooals het bij gedeelten door Bentham's executeur testamentaire Bowring wordt geciteerd).

Zijn vader was advokaat met meer vermogen dan praktijk. Het eerste vermeerdert hij nog door voorzichtige spekulaties in land, de gedeeltelijke afwezigheid van het tweede heeft hem veroorloofd zelf de opvoeding van zijn zoon ter hand te nemen. Jeremy was klein en zwak als kind, maar vlug en vroegrijp van verstand. Latijn en Grieksch leert hij van zijn vader, Fransch van een tijdelijk huisgenoot Lacombe. Op zijn 8ste jaar gaat hij naar Westminster school, op zijn 12de wordt hij student te Oxford. In dit jaar overlijdt zijne moeder. Veel vruchten plukt hij volgens eigen zeggen niet van het onderwijs gegeven aan de twee genoemde inrichtingen; hij occu-

peert zich 't liefst met chemie en leest Helvetius „de l'esprit." Helvetius die zelf wetgeving beschouwde als het hoogste waarmee zich de menschelijke geest kon bezig houden, stoot Bentham in die richting. Voeg daarbij een praktische zin en een groote liefde voor de waarheid en de weg die Bentham zal gaan is reeds ruw aangeduid. In 1766 wordt hij „master" en begint overeenkomstig het verlangen zijns vaders de maatschappelijke loopbaan als advokaat. De misbruiken die hij ziet heerschen op het gansche terrein der Engelsche rechtspraak dringen hem het te verlaten *) en tehuis beschouwd als verloren zoon, werkt hij eenzaam en armoedig voort aan zijne ontwikkeling en voorziet zoo goed mogelijk door vertaalwerk in zijn onderhoud. De tijd schijnt Bentham weer met zijn vader te hebben verzoend en als hij bezig is met schrijven eener kritiek op Blackstone's „commentaries on the law of England" zien we den vader vol belangstelling in het werk van zijn zoon. Deze eerste arbeid verschijnt anoniem onder den titel „a fragment of government", wordt aan allerlei beroemde mannen toegeschreven en druk verkocht. Ongelukkig echter blijkt het geheim Bentham's vader te drukkend en nauw weet men dat de zooveel besproken kritiek het werk is van een jong, onbekend advokaat, of belangstelling en verkoop dalen zeer. Eén zeer gelukkig gevolg echter heeft het schriftje voor den auteur — het bezorgt hem de bescherming en de vriendschap van Lord Shelburne, op wiens kasteel Bowood hij een heerlijke tijd als gast doorbrengt. Hier legt hij ook de grondslagen van zijn „Principles of morals and legislation" en ontmoet er Etienne Dumont, een

*) Eenige fransche biografen geven als reden „l'organe faible" van B. Bevestiging hiervan heb ik echter bij geen der meest vertrouwbare schrijvers gevonden.

Zwitser, die zijn vaderstad Genève om politieke redenen heeft verlaten en nu fungeert als bibliothecaris van Lord Shelburne. Reeds vroeger had Dumont door middel van den Engelschen advokaat Romilly enkele van Bentham's MSS. gelezen en vol bewondering, ordening en vertaling aangeboden. Dit aanbod was door Bentham geaccepteerd en zoo had Dumont reeds eenigen tijd als „l'ami inconnu" zooals hij zichzelf noemde, gewerkt aan verspreiding van Bentham's denkbeelden vóór hij persoonlijk met dezen kennismaakte.

In 1785 gaat Bentham naar Rusland. De oorzaak is een aanzoek van Potemkin (Bentham's broer Samuel dient als kolonel onder dezen) om verschillende hervormingen in Rusland in te voeren, vergezeld van een vrij aanzienlijke som ter bestrijding van onkosten. Het terrein zijner werking zou zijn Zadobras (bij Crichoff) een proefkolonie aangelegd Potemkin en Samuel. Bentham treft haar in zeer verwaarloosden staat aan, kan er echter weinig doen door de voortdurende afwezigheid van Potemkin. Hij schrijft van hier uit zijn „Defence of Usury" in brieven aan een vriend in Engeland en ontwerpt een modelgevangenis naar een bouwplan van zijn broeder. Zijn vader is intusschen hertrouwd en heeft hem eenige inkomsten verzekerd, zoodat Bentham als hij 1787 naar Engeland terugkeert, in staat is een eenvoudige woning te huren in Hendon, een dorpje 8 mijlen van Londen, en zich geheel aan de studie te wijden.

28 Maart 1792 overlijdt Bentham's vader en laat hem de ouderlijke woning op Queen's Square Place en £ 500 à £ 600 's jaars na. Dit maakt B. geheel onafhankelijk en tot zijn dood (6 Juni 1832) leidt hij een regelmatig arbeidzaam kluizenaarsleven (hij noemde zichzelf gaarne de heremiet van Queen's Square Place) meestal in zijn

huis te Londen, soms in een voor de zomermaanden gehuurd buitenverblijf. 10 October 1792 wordt hij (zijn „political tactics" waren ten behoeve van het fransch wetgevend lichaam geschreven, en een kopie van zijn „Panopticon" had hij naar Frankrijk gezonden) vereerd met het fransch burgerschap.

De auteur eener studie over Bentham in de Edinburgh Review (Juli 1843) schildert hem als een ijdel man „Bentham's vanity was so excessive as to stop short but by a very little of that which sometimes leads to, and almost always indicates a disordered mind". Waarschijnlijk is deze beschuldiging iets overdreven; dat ze niet geheel uit de lucht is gegrepen, tonen de brieven en uitingen van Bentham, die, geschift als ze zijn door een bewonderende hand toch dikwijls sporen van het ten laste gelegde euvel verraden.

Geen huiselijke zorgen (Bentham is nimmer gehuwd geweest) noch ambtelijke beslommeringen hebben Bentham ooit van zijn taak afgetrokken. Slechts eens heeft hij eene (overigens niet vervulde) begeerte verraden naar een zetel in het Parlement en uit dien tijd dateeren verscheidene MSS. met aanspraken aan kiezers.

Bentham is geen partijman geweest. He was a tory in his youth, a whig or something like one during his manhood, a radical in his declining age" zegt wel de Edinburgh Review en het is waar, dat hij als knaap van 13 jaren bij de troonsbeklimming van George III een Latijnsche ode dichtte op dezen vorst en evenzeer dat hij in 1823 de Westminster Review in het leven riep, een blad dat dienst deed als orgaan der radikale partij, maar toch geloof ik dat ge, na een blik op B's werkzaamheid, geneigd zult zijn, aan het partijsgewijs schikken daarvan geen groote waarde toe te kennen. Hij heeft

gestreefd naar hervorming, maar zonder daarbij uit te gaan van een vast program; hij heeft gestreden tegen ieder, die een naar zijne meening slechte instelling verdedigde, zonder daarbij acht te slaan op het politieke standpunt van zijn tegenstander.

Bentham heeft zeer veel geschreven, maar weinig zelf uitgegeven. Hij meende der menschheid op die wijze nuttiger te kunnen zijn. Leerlingen en vrienden verrichtten de minder dankbare maar ook minder moeilijke taak van schiften, combineeren, en herzien. Toch had deze methode hare schaduwzijden; zijn geheugen speelde hem parten en hij behandelde op verschillende tijden 2 of 3 malen dezelfde zaak.

HOOFDSTUK III.

Bentham's geschriften.

Het kleinste gedeelte zijner werken is door Bentham zelf voor den druk gereed gemaakt. Een ander deel door vrienden en leerlingen, 't zij tijdens Bentham's leven 't zij na zijn dood.

Een 3de afdeeling vormen de fransche bewerkingen van Dumont.

Wat min of meer volledige verzamelingen zijner werken betreft, de eerste en gebrekkigste is verschenen te Brussel, zonder Bentham's toedoen, onder den titel: „Oeuvres de Jérémie Bentham" Bruxelles, Coster en Co. 1829—'34, en bevat de verschillende door Dumont bewerkte en in het fransch uitgegeven geschriften plus de door Laroche vertaalde Deontology.

De tweede is verschenen na Bentham's dood, als gevolg van zijn uitersten wil, onder leiding van den executeur Bowring, bestaat uit XI dikke deelen, kenmerkt zich door een onaangenaam kleine druk en is bovendien inkompleet (de „Deontology" ontbreekt en een paar brochures „Church of Englandism" en „Not Paul but Jezus").

In 1822 hadden de Portugeesche Cortes tot eene totaaluitgave op staatskosten besloten; deze is echter tengevolge van politieke gebeurtenissen achterwege gebleven.

Bentham's nagelaten manuscripten (een fabelachtige hoeveelheid) bevinden zich in het Britsch museum.

---

1. „*A Fragment on Government or a comment on the commentaries*". (*)

(In 1776 anoniem verschenen. Bowring's editie I. 227–295).

Voorrede: We leven in een bewogen tijd; landen worden ontdekt, wetenschappen verrijkt. Ongetwijfeld is het een schoone zaak vreemde landen te ontdekken, maar zou het nog niet veel schooner zijn de middelen te ontdekken om in ons eigen land gelukkiger te leven? Ongetwijfeld is het uiterst belangrijk voor ons de samenstelling te kennen van het element, waarin we ademhalen, maar zou het niet nog veel belangrijker zijn de samenstelling te kennen en naar de verbetering te streven van de wetten, onder wier bescherming alleen rustig ademhalen ons is veroorloofd? En als we nu eens iemand aantreffen, een auteur en nog wel een beroemd auteur, die zich met alle krachten kant tegen dergelijk streven, wat zullen we dan daarvan zeggen? We zullen zeggen, dat het welzijn van de menschheid onafscheidelijk is verbonden met den val van zijne werken, in elk geval met het verdwijnen van een groot deel van de achting, die ze hebben genoten, van den invloed, dien ze hebben

(*) De „commentaries" hier bedoeld zijn Blackstone's „commentaries on the law of England."

gehad. Zulk een auteur, zulk een vijand heb ik gemeend aan te treffen in Blackstone („Commentaries on the law of England").

Er zijn twee manieren, waarop hij, die omtrent wetten iets te zeggen heeft, dit kan doen. Hij kan zich bepalen tot bloote expositie en hij kan een oordeel uitspreken over hare waarde. De bedoeling die Blackstone uitspreekt in titel en motto („ita lex scripta est") is zich te bepalen tot eerstgenoemde taak.

Hij doet dit echter niet, hij pleit ten gunste der bestaande wet en ijvert tegen verandering. Ik zou willen vragen: Wat is het toch, dat den menschen een zoo heilige schrik inboezemt voor verandering? Is ooit verbeterd, waar niet werd gegispt? Is niet het huidig stelsel resultaat van 't zoo gesmaad en ongepast vernieuwen? Kritiek, gegrond of ongegrond, kan slechts ten goede leiden. Bedenk eens van welke kleinigheden soms het tot stand komen van een wet afhangt! Bedenk hoe oud de meeste onzer wetten zijn en hoeveel haar maker achter moet staan bij den nazaat, die profiteert van eeuwen langere ondervinding en van met reuzenschreden vooruitgegane wetenschappen! Bedenk wat er toe hoort een lans te drillen tegen den kolossus der authoriteit! Bedenk dit alles en noem dan als ge wilt den vriend van verbeteringen „arrogant".

Blackstone's commentaren vullen 4 dikke boekdeelen. 't Geen Bentham behandelt is alleen de „Introduction" en van deze nog maar 7 pagina's der 2de afdeeling getiteld „of the nature of laws in general".

Blackstone ontvouwt zijne denkbeelden over den oorsprong van den staat en hij doet dit op een wijze die Bentham ten eenenmale mishaagt. Wat me zoo verdrietig maakt, zegt Bentham, is niet dat Blackstone valsche

stellingen verkondigt, maar dat hij niets verkondigt. Alles is even vaag, alles even omsluierd, 't zij dan opzettelijk of niet. In dezelfde § worden de termen waar op het aankomt in de meest verschillende beteekenis gebruikt. Logische gedachtengang ontbreekt geheel.

Een contrat social wordt het eene oogenblik geaccepteerd, het volgende als belachelijk verworpen.

Heeft Blackstone op zijne wijze den staat laten ontstaan en het maatschappelijk verdrag besproken, dan gaat hij over tot de regeeringsvormen. Dat er geregeerd moet worden is duidelijk; het is alleen de kwestie: wie moeten het doen? Doch ook dit biedt geen ernstig bezwaar; het spreekt van zelf, dat de teugels van het bewind in handen worden gegeven aan hen, die het meest bezitten van de kwaliteiten toekomende aan het Hoogste Wezen, wijsheid, goedertierenheid en macht. Hoor eens hier zegt Bentham, alles op zijn plaats. Godsdienst hoort in een preek of op een catechisatie, hier doet het niets dan lezer of schrijver in de war helpen. En bovendien, wat is dit voor expliceeren, het onbekende door het nog onbekendere? En ook wat beduidt dat derde attribuut, de macht? Is het regeermacht („political power")? Maar zoover zijn we immers nog niet, die moet nog worden toegekend. Is het physieke macht (natural power), 't vermogen om de hardste klappen uit te deelen?

Hoe de verschillende regeeringsvormen, die wij rondom ons zien, precies ontstaan zijn, is zeer onzeker zegt Blackstone; het ligt dan ook niet in zijne bedoeling die vraag op te lossen. Zooveel alleen is zeker volgens hem, dat alle regeeringen eene absolute autoriteit bezitten en dat deze autoriteit gegeven is aan die personen, die naar de opinie der stichters van den staat, in den hoogsten graad wijs, goedertieren en machtig waren.

Bentham: Wie de geheimzinnige wezens zijn, die hier met den naam van stichters worden aangeduid? En of de zaak gemeenlijk wel zoo kalm placht toe te gaan, dat er van stichters, opinie, goedkeuring enz. kan worden gesproken? Dat de Spanjaarden b.v. zich meester maakten van Mexico was, zou een vulgair staatsman misschien veronderstellen een gevolg van het feit, dat de Mexicanen, die onuitgeroeid gebleven waren, er niet veel aan konden doen — geen kwestie van! de reden was, dat hetzij de Spanjaarden hetzij de Mexicanen (wie van beiden is niet geheel duidelijk) van oordeel waren, dat in Karel V en zijn opvolgers meer goedertierenheid (ze hadden daarvan toch zulke doorslaande bewijzen) en wijsheid school dan in alle Mexicanen tezamen. Dezelfde overtuiging bestond tusschen Karel de Groote en de Saksers, tusschen Willem van Normandië en de Saksers, tusschen den tartaar Gingiskan en de Chinezen van zijn tijd, tusschen Cromwell en de Schotten, tusschen Caesar en de Galliërs, enz. enz.

Blackstone: Er zijn drie verschillende regeeringsvormen: monarchie, aristokratie, democratie (al naarmate de souvereine macht, d. i. de macht om wetten te maken, in handen is van één persoon, van meer of van allen). Alle overige vormen zijn ontaardingen van een dezer drie.

Bentham: Later wordt gezegd, dat de Engelsche regeeringsvorm verschilt van alle drie, eene combinatie daarvan is, die de deugden van alle bezit — dit is lastig.

Bovendien is het niet gemakkelijk in te zien wat bij ontaarde vormen eigenlijk ontaard moet zijn, daar het kenmerkend onderscheid der 3 soorten een onderscheid is van getal. Ten slotte zou het zeer bezwaarlijk zijn een keuze te doen tusschen de 3 gegeven stelsels. Immers het is duidelijk: de auteur heeft 3 vormen van

regeering en 3 te verdeelen kwaliteiten. Natuurlijk krijgt elk 1 hoofdkwaliteit en een hap en een snap van de andere. Daar nu niet van te voren is vastgesteld wat de voorkeur verdient in geval van nood: wijsheid, goedertierenheid of macht, schijnt de beste methode ter verkrijging der meest gewenschte regeeringsvorm een spelletje kruis of munt te zijn.

Soms hooren we spreken van tirannie, maar dat is natuurlijk niets dan een naam die iemand geeft aan de monarchie van onzen auteur, wanneer hij er toevallig niet bijster mee is ingenomen — 't is immers steeds de regeering van één. Evenzoo hooren we nu en dan van oligarchie en ochlokratie maar ook deze zijn bloot andere namen voor bekende zaken. Laat ons nu eens zien hoe de heer Blackstone omspringt met de 3 te verdeelen kwaliteiten.

We vinden, dat hij de monarchie geeft de volmaakte macht, de aristokratie de volmaakte wijsheid en de demokratie de volmaakte goedheid, terwijl elk juist genoeg meekrijgt van de andere deugden om als aspirant regeeringsvorm in aanmerking te komen.

De koningen (of neen, de menschen, die koning werden, want het was immers juist deze hoedanigheid, die hen zoover bracht) waren alzoo ware Herculessen, wat echter hunne wijsheid en goedheid betreft, was het maar beter daarvan te zwijgen. De leden der aristokratie waren even zoovele Salomons, maar niet zoo stevig als de koning, terwijl ook hun deugd iets te wenschen overliet. De demokraten eindelijk waren de beste menschen der wereld doch een nietig volkje en in 't verstandelijke ietwat achterlijk.

De Britsche Constitutie zegt Blackstone, bezit de voordeelen van alle 3 behandelde vormen en is alzoo de

best denkbare. Bentham: uw bewijs is voortreffelijk; niets ontbreekt aan zijn dwingende inderdaad wiskundige kracht dan een toepasselijke vorm, een arbeid, die desnoods door een minder bekwame hand kan worden volbracht en die ik het dan ook waag op mij te nemen, na er nogmaals met alle nadruk op gewezen te hebben, dat hij geen aanspraak hoegenaamd geeft op een deel in de verdiensten van den heer Blackstone. Demonstratie:

Volgens definitie: het Britsch gouvernement = monarchie + aristokratie + demokratie.

idem monarchie = gouvernement van 1.

idem demokratie = „ „ allen.

idem aristokratie = „ „ een of ander getal tusschen 1 en allen.

Gesteld: allen = 1.000.000.

idem het aantal bestuurderen eener aristokratie 1.000.

Ondersteld: 1 heeft + kracht − verstand − rechtschapenheid.

idem 1.000 heeft + verstand − kracht − rechtschapenheid.

idem 1.000.000 heeft + rechtschapenheid − kracht − verstand

Verwaarloozen we − verstand en − rechtschapenheid dan heeft 1 + kracht.

Evenzoo opereerende met − kracht en − rechtschapenheid krijgt 1.000 + verstand.

Evenzoo alweer met − kracht en − verstand, verwerft 1.000.000 + rechtschapenheid.

Tel op: 1 + 1.000 + 1.000.000 = kracht + verstand + rechtschapenheid.

Maar volgens definitie was het Britsche gouvernement = 1 + 1 000 + 1.000.000.

Alzoo: het Britsche gouvernement = kracht + verstand + rechtschapenheid. Q. E. D.

Blackstone behandelt vervolgens het recht der hoogste macht wetten te maken „having thus cursorily considered the three usual species of government, and our own singular constitution, selected and compounded from them all, I proceed to observe that as the power of making laws constitutes the supreme authority, so wherever the supreme authority in any state resides, it is the right of that authority to make laws."

De kern dezer uitspraak brengt ons in een dilemma. Immers „the supreme power" is tevoren door onzen auteur gedefinieerd als de „power to make laws" zoodat de aangehaalde zin zich voor onze verbaasde blikken schikt in den vorm van een scherpzinnigen syllogismus:

De hoogste macht is de macht wetten te maken.

Waar dus die macht is, is het recht wetten te maken.

Nu beteekenen òf praemis en conclusie hetzelfde òf we moeten aannemen dat het woord „recht" in de conclusie gebruikt is om een nieuw denkbeeld in te voeren, een tegenstelling tegen het feitelijk voorkomen der praemisse, zoodat we krijgen:

Wie ook in een staat de hoogste macht (of m. a. w. de macht wetten te maken) uitoefenen, zij hebben het recht die uit te oefenen.

Bentham komt dan terug op de verklaring van Blackstone met betrekking tot het ontstaan van staten „however they began or by what right soever they subsist, there is and must be in all of them a supreme, irresistible, absolute uncontroled authority in which the iura summi imperii or the rights of sovereignty reside." Wel zegt hij, de kracht van deze passage is niet te ontkennen. De auteur plundert de taal, vier van de verschrik-

kelijkste epitheta die hij kan vinden, hoopt hij opeen, hij stapelt Ossa op Pelion, ja haalt zelfs als het Engelsch hem begeeft, hulp en ammunitie uit het kamp der Latijnen.

Dat Bentham zelf een andere leer is toegedaan, behoeft nauw meer vermeld. Wat! een onoverstijgbare muur bouwen tusschen misbruik en verbetering? Een morrend volk tegemoet komen met metaphysisch gebazel van fabelachtige verdragen, hun vertellen, dat ze zich stil hebben te houden, omdat indertijd hunne voorvaderen zich hebben vereenigd, overeengekomen zijn en zich hebben onderworpen?

„De wetgever kan dat niet, mag dat niet" zegt gij. Waarom niet? Wat is er dat het hem verhindert? En toegestaan nog, dat er grenzen zijn, toegestaan dat er dingen zijn, die de wetgever niet kan regelen, waar is uw richtsnoer, waar uw maatstaf, wat valt dan binnen zijn bevoegdheid, wat daarbuiten?

Het fraaiste is, dat Blackstone zelf iets later de menschen opstookt tot ongehoorzaamheid en wel op de belachelijkste gronden. „Wanneer eenige menschelijke wet in strijd komt met „the law of nature" of „the law of Revelation" „we are bound to transgress that human law". Wie zal dien strijd uitmaken? Wat behelst dat droombeeld „the law of nature"? Is niet op dezen grond elke aanval geëxcuseerd, elke overtreding, door elk, van elke wet?

Neen, het nut! Ziedaar het eenige beginsel, dat u een steunpunt geeft. „The footing on which this principle rests every dispute, is that of matter of fact; that is, future fact — the probability of certain future contingencies". Week en wik de gevolgen, die elke maatregel waarschijnlijk hebben zal. Wat is er te hopen van een

dispuut, waarin het van weerszijden klinkt: „ik beweer, dat de wetgever zich hiervan heeft te onthouden" „ik, dat hij buiten twijfel bevoegd is om —" Wat onthouden? Wat bevoegd? Wie zegt u dat? Hoe weet ge dat? „Ik zeg, dat de maatregel in kwestie deze en deze en deze ongunstige resultaten zal opleveren", „ik, dat ze meer na zich zal slepen" zie, zoo hebt ge te spreken, zoo is er ten minste eenige kans dat uwe discussie vruchtbaar zij. En bovendien, is het niet aldus, dat eigenlijk een ieder redeneert is niet het nut de basis, waarop elke abstrakte theorie rust, de reden waarom ze ingang vond en verdediging? Zijn niet de wetten, die bestaan 't gevolg van zoo nauwkeurig mogelijke berekening der gevolgen, goede en kwade? Wat drijft tot afschaffing eener wet, wat tot verandering?

---

2. „*A view of the hard-labour bill*" (gepubliceerd 1778. Bowrings editie IV. 1 — 33).

Toen het ontwerp hem in handen kwam was Bentham bezig met een werk over straffen. Natuurlijk zou daarin de kwestie, waarover het ontwerp handelde ter sprake gekomen zijn en wel als deel van een samenhangend geheel, alzoo in wenschelijker vorm dan nu. Toch scheen hem uitstel van hulp (Bentham approuveerde de voorstellen) waar deze noodig was, gevaarlijk. En noodig was, meende hij, meer publikatie en een betere vorm.

---

3 „*Introduction to the principles of morals and legislation*". (gedrukt 1780, gepubliceerd 1789. Oorspronkelijk had dit werk zullen heeten „critical elements of jurisprudence".

Een fransche bewerking is te vinden in Dumont's „Traités de Legislation"; in dezen vorm is het bovendien vertaald in het Duitsch en Spaansch; editie Bowring I. 87—154).

De voorrede prepareert er den lezer op, dat het werkje 't welk volgt, onvolmaaktheden bezit — „onbehoorlijk lange hoofdstukken, enkele overbodige zelfs, dor en metaphysisch voorkomen, fouten, die zelfs het partijdig oog des schrijvers niet ontsnapten" enz. Waarom dan niet veranderd? Tijd en lust ontbraken. Bovendien was het geschrift te veel in zijn onvolmaakte gedaante verspreid. „Vandaar dat het gebrekkig als het is opnieuw verschijnt".

Over 't geheel heb ik er niet naar gestreefd tegenstrijdigheden, die aanwezig mochten zijn, op te sporen, maar zoo kort en toch zoo nauwkeurig mogelijk trachten weer te geven wat naar mij voorkwam de bedoeling was van den auteur. Alleen een enkele maal heb ik op een dergelijke tegenstrijdigheid gewezen, omdat ze direct in verband stond met eene der vragen, waarop we het antwoord zoeken.

Hoofdstuk I: de mensch staat onder de heerschappij van vreugde en smart. Zij geven den toets bij 't beoordeelen van handelingen. Goed is de handeling, die de strekking heeft het geluk der betrokken partij te verhoogen (according to the tendency which it appears to have to augment the happiness of the party whose interest is in question *). „Geluk verhoogen" wil zeggen: meer vreugde geven dan smart. Dit alles geldt zoowel van individueele handelingen als van die eener regeering (wetgevende maatregelen).

*) N.B. Egoïstic Hedonism; ten minste dit scheen mij de meening des schrijvers, al laat zich misschien ook verdedigen, dat indirect ieders belang betrokken is bij elke handeling

Wat is het belang eener gemeenschap? De som van de belangen der leden. Wat het belang van een lid? 't Geen zijn geluk verhoogt. Is het hier ontvouwde beginsel, het nuttigheidsbeginsel, ooit werkelijk bestreden? Neen. Kan het bewezen worden? Neen, een punt van uitgang, een grondbeginsel kan niet worden bewezen, het zou dan geen punt van uitgang, geen basis zijn. Poogt men het beginsel te bestrijden, men zal steeds ontdekken, dat men zelf in zijn bestrijding wapenen er aan ontleent.

H. II.: Is het nuttigheidsbeginsel juist, dan is elk ander onjuist en kan men er dus mee volstaan telkens afwijkingen van het nuttigheidsbeginsel te constateeren.

Afwijking 1: Ascetisme. Zijn toets is dezelfde als die van het nuttigheidsbeginsel. Alleen de gevolgtrekkingen zijn tegenovergesteld. Volgens den asceet is goed wat strekt tot vermindering van geluk. De partijgangers van het ascetisme zijn in 2 kampen verdeeld, wijsgeeren en fanatici. Beide hebben het hunne bijgedragen tot bederf der openbare meening.

Als regeeringsbeginsel heeft het ascetisme steeds het minst beteekend. Zijn eigen lichaam ten prooi laten aan ongedierte was een schoone zaak; een bevel der bevoegde macht met iets dergelijk tot doel had misschien minder opgang gemaakt.

De oorsprong schijnt deze geweest te zijn: ervaring leerde ongunstige gevolgen van sommige genoegens. Men generaliseerde en overdreef. Zelfs hier schuilt een verkeerd aangewend nuttigheidsbeginsel op den bodem.

Afwijking 2: beginsel van sym- en antipathie.

De toets van dit principe is zeer gemakkelijk. Men redeneert niet, maar beslist naar neigingen. De meeste

standaarden van goed en kwaad zijn naar dit model gesneden.

De bevelen die het geeft zullen vaak gelijkluidend zijn met die van het nuttigheidsbeginsel. Vandaar dat de zaken nog gaan zooals ze gaan.

Het godsdienstig beginsel (God zegt wat goed is en kwaad) is geen beginsel. Men moet steeds zijn toevlucht nemen tot een der reeds behandelde. Immers hij, die zich beroept op God's wil, kan de geopenbaarde (der heilige Schrift) niet bedoelen. Voor regeeringsleiddraad is deze geheel ongeschikt; om te kunnen dienen als particuliere richtsnoer zijn belangrijke wijzigingen noodig — en welk beginsel leidt deze?

Hij bedoelt de vermoedelijke wil d. w. z. stelt volgens zijn beste weten een goddelijke codex samen. Wat leidt hem hierbij dan een der gemelde principes?

H. III: Het doel van den wetgever moet zijn de handelingen der menschen te doen strekken tot verwerving van zooveel mogelijk geluk voor zoovelen mogelijk. Om dat doel te bereiken heeft hij slechts twee middelen, vreugde en smart.

Er zijn vier bronnen van vreugde en smart, een physieke, een politieke, een morcele en een godsdienstige. Hunne kwaliteit van bron brengt mee een zekere den mensch stuwende kracht. Zij fungeeren als even zoovele sancties. Voorbeelden: physieke sanctie — een ongeluk als gevolg van onvoorzichtigheid.

politieke „ — een rechterlijk vonnis.

moreele „ — het oordeel der publieke opinie.

godsdienstige „ — belooning of straf na den dood.

Deze 4 sancties kunnen samen-, kunnen elkaar tegenwerken. Hierop moet de wetgever zeer letten.

H. IV: Vreugde en smart zijn des wetgevers hefboomen. Hij kenne hunne kracht. Deze hangt af van 1: intensiteit, 2: duur, 3: zekerheid waarmee- en 4: tijd binnen welke ze verwacht kunnen worden.

Verder komen in aanmerking — en niet zoozeer nog bij het werken op den mensch als bij het taxeeren zijner handelingen — 1: vruchtbaarheid (d. i. de kans van vreugde om meer vreugde, van smart om meer smart voort te brengen), 2: zuiverheid (d. i. de kans van vreugde om niet door smart, van smart om niet door vreugde te worden gevolgd).

Vestigen we ons oog speciaal op regeeringsdaden dan wordt ook het aantal bij iedere vreugde of smart betrokken personen van belang.

Hoe rekent ge nu dus, als gevraagd wordt de invloed eener handeling, waarbij de belangen der gemeenschap betrokken zijn? Zet links de vreugden, die de daad direkt voortbrengt (vreugden 1ste instantie), rechts de dito smarten. Links verder de indirekte vreugden (resultaten der direkte, 2de instantie) rechts de dito smarten. Tel op en trek af. De uitkomst beslist het karakter der handeling met betrekking tot den handelaar. Geef u nu rekenschap van alle personen, wier belangen bij de zaak betrokken schijnen, werk voor elk bovenstaande som uit, tel op, trek af en ge zijt er.

Het is niet te verwachten, dat deze berekening nauwkeurig wordt gemaakt vóór elke beoordeeling, vóór elke beslissing van wetgever of rechter. Doch men doe zijn best; de richting is aangegeven. In dit alles ten slotte is niets nieuws.

H. V: uitvoerige analyse der mogelijke vreugden en smarten.

H. VI: de gevoeligheid des menschen voor vreugde en smart verschilt.

1: kwantitatief, 2: kwalitatief.

Er zijn verschillende oorzaken, die de mate en aard der gevoeligheid bepalen (gezondheid, leeftijd, klimaat, godsdienst).

Nadere behandeling dezer oorzaken.

Hierbij komt de dispositie, die het kind meebrengt ter wereld.

Het is niet juist te zeggen: alles hangt af van iemands natuur.

Het is niet juist te zeggen: alles hangt af van iemands opvoeding.

Beide werken samen.

Van de gemelde oorzaken zijn sommige (geestkracht, verstand, neigingen) niet uiterlijk waarneembaar, andere wel. Gelukkig verraden de laatste (leeftijd, sexe, rang, klimaat, godsdienst, etc.) meestal genoeg van de eerste. Wetgever en rechter moeten op al deze omstandigheden letten en wel om:

1. juist te schatten het kwaad, dat eene overtreding sticht;
2. een juiste vergoeding te geven aan den geattakeerde;
3. den invloed eener straf te leeren kennen;
4. een verstandig overplantingssysteem van wetten te volgen.

Dezelfde straf voor hetzelfde misdrijf is een gevaarlijk adagium, *f* 10 boete is niet dezelfde straf voor den millionair en den werkman, 1 jaar gevangenis niet voor den jongeling en den grijsaard.

Tegenwerpingen, die de moeilijkheid der hier aangeduide taak in het licht stellen, worden niet onderschat, doch zijn ondergeschikt en moeten als het principe is aangenomen, zoo goed mogelijk uit den weg geruimd.

H. VII: (door Dumont in zijne bewerking geschrapt). Verdeeling en onderverdeeling der menschelijke handelingen. Analyse der omstandigheden die eene handeling kunnen vergezellen.

H. VIII: (geschrapt door Dumont). Analyse van de bedoeling des daders.

H. IX: (geschrapt door Dumont). Analyse van des daders bekendheid of onbekendheid met of dwaling in de omstandigheden.

H. X: (geschrapt door Dumont). Motieven.

Dit woord wordt in verschillende beteekenissen gebruikt; ik (Bentham) vat het op als alles wat invloed uitoefent op den wil.

Een motief is goed, wanneer het strekt tot verschaffing van vreugde, slecht, wanneer het strekt tot verschaffing van smart.

Nu kunnen uit eenzelfde motief echter geheel verschillende handelingen voortvloeien, brengende vreugde, brengende smart, zoodat het motief als zoodanig noch slecht noch goed genoemd kan worden. Dit feit wordt echter zeer verduisterd door de gebreken der taal, die langzamerhand namen voor bepaalde motieven (als bv. pietcit en eer) een loffelijk waas heeft omgehangen, andere (als bv. lust en hebzucht) heeft getroffen met het merk der schande.

Er blijft den nauwgezetten auteur in dergelijke gevallen niets over dan eigengemaakte termen.

Volgt eene analyse der mogelijke motieven.

Voorbeeld: (zingenot in 't algemeen — geeft een motief

dat gebruikt zonder bijgaande goed- of afkeuringsgedachte genoemd kan worden „physiek verlangen". Met inliggend verwijt draagt het namen als „lust", „wellust", „zinnelijkheid". Eene uitdrukking gebruikt in lovenden zin bestaat niet).

H. XI: (geschrapt door Dumont). Op motieven hebben we gezien, kunnen de epitheta „goed" en „kwaad" niet worden aangewend.

Wel echter op 's menschen dispositie, karakter.

Zijne dispositie is slecht wanneer blijkbaar zijn wil gericht is op het veroorzaken van meer smart dan vreugde, goed, wanneer het omgekeerde het geval is. *)

Een lange analyse voert tot de conclusie, dat de verdorvenheid der dispositie grooter is, naarmate de verzoeking waaraan de mensch bloot stond geringer was d. w. z. naarmate de beweegredenen die aanspoorden tot de daad een kleiner overwicht bezaten boven de beweegredenen, die terughielden.

H. XII. Het kwaad dat voortvloeit uit eene handeling kan zijn: 1 primair, 2 secondair. 1 kan zijn *a* oorspronkelijk *b* afgeleid. 2 kan zijn: *a* angst *b* gevaar.

Voorbeeld: gij wordt beroofd. Eigen ellende is 1, a.

Ge kunt uw schuldeischer niet betalen 1, b.

't Gerucht der daad verspreidt zich — 2, a.

't Gevaar is inderdaad gegroeid door de invloed van het voorbeeld — 2, b.

H. XIII (niet afzonderlijk bij Dumont) omstandigheden van invloed op gewekte angst.

H. XIV: redenen om daden te kwalificeeren als wandaden.

*) N. B. Universalistic Hedonism: „it is with disposition as with every thing else: it will be good or bad according to its effects, according to the effects it has in augmenting or diminishing the happiness *of the community*."

Gewoonlijk geeft men niet veel redenen en blijft zijn gansche leven rangschikken in de vakjes, die door bezorgde ouders indertijd zijn getimmerd. Werp ze weg tot nader order en wik en weeg! Links alle vreugde, rechts alle smart! Dit wegen wordt vergemakkelijkt door onze splitsing van het kwaad in verschillende instanties. Stel iemands veiligheid is aangerand: ik vergelijk de smart van den aangerande met de vreugde des aanranders en zie onmiddellijk dat de eerste verre overweegt. Maar daar blijft het niet bij, althans op de lijst des passiefs niet. Angst en gevaar ontstaan en zelfs blijft straf uit, algemeene ontmoediging.

Eene beschouwing der sterkste begeerten die drijven tot misdoen toont aan, dat telkens de smart die volgt grooter is dan de vreugde.

H. XV. Straf op zichzelf is een kwaad, mag dus alleen worden gebruikt ter suppressie van grooter kwaad.

Opsomming der gevallen, waarin alzoo niet mag worden gestraft.

H. XVI. Verhouding tusschen overtreding en straf.

Aantal regelen voor omvang en aard der straf.

H. XVII. Verdeeling der overtredingen (zeer lang hoofdstuk, afwezig bij Dumont).

H. XVIII. Grenzen moraal en wetgeving.

Ethiek is de kunst des menschen handelingen te richten op voortbrenging der grootst mogelijke hoeveelheid geluk „on the part of those, whose interest is in view". *) (Dumont heeft deze laatste woorden niet.)

De mensch kan tweeërlei handelingen richten: 1 zijn eigen (moraal „private ethics") 2 die van een ander (wetgeving). Hierin ligt het verschil. De moraal leidt den

*) „Egoistic Hedonism."

individu naar zijn geluk, wetgeving eene vereeniging van individuen naar het hare.

---

4. „*Draught of a code for the organisation of the judicial establishment in France with critical observation on the draught proposed by the national assembly committee in the form of a perpetual commentary.*"

(Gepubliceerd 1790. Editie Bowring IV 286—406).

„Ik laat geheel daar, welken vorm ik geprefereerd zou hebben, wanneer ik onafhankelijk een schets had moeten leveren. Nu heb ik mij gehouden aan het model der fransche commissie en alleen de wijzigingen, die ik noodig vond, aangebracht."

Een enkele trek: „the fountain of justice is the nation". „Justice shall not be administered in the name of the king or any other single person."

„The judges shall in general be elected by the persons subject to their jurisdiction."

„Justice shall be administered gratis."

De rechtsgedingen zijn zoo openbaar mogelijk. Ieder heeft het recht voor elken rechter en ten allen tijde zijn eigen zaak te bepleiten.

---

5. „*Panopticon or the Inspection-house, containing the idea of a new principle of construction, applicable to any sort of establishment, in which persons of any description are to be kept under inspection.*"

(Geschreven 1787 van uit Crichoff (Rusland) in brieven; gepubliceerd 1791 eerst te Dublin, daarna te Londen,

een door Dumont vervaardigd extract is op gezag der fransche wetgevende vergadering gedrukt en te vinden in de Brusselsche uitgave van Benthams werken (I. 243); een Spaansche vertaling kwam uit in 1821; Bowring IV. 39 – 172).

20 jaren lang heeft Bentham gehoopt op en gewerkt voor verwezenlijking van dit plan; hoop en werk zijn ijdel gebleken. Nadat het Parlement reeds een wetontwerp had aangenomen, dat machtiging tot aanvang van den arbeid verleende, nadat reeds land was gekocht, werd in 1811 een ander stelsel dan het Benthamsche aangenomen en Bentham zelf in 1813 £ 23,000 gegeven als schadevergoeding voor verloren geld en verbroken contrakten. Bentham heeft dit toegeschreven aan onwil van George III, met wien hij eens, onder pseudoniemen, strijd had gevoerd in de „Gazette de Leyde" en den „public advertiser" en onder zijn nagelaten MSS vindt men dan ook een „history of the war between Jeremy Bentham and George the third. By one of the belligerents." De Edingburg Review trekt persoonlijke deelname van George III aan den courantentwist in twijfel.

„Zeden verbeterd, gezondheid behouden, vlijt gekweekt, kennis verspreid, belastingen verminderd, de huishouding des staats gegrondvest op een rots, de Gordiaansche knoop der armenwetten niet doorgehakt, maar ontward — en dit alles als gevolg van een eenvoudig bouwplan!"

Trek een cirkel, neem op den omtrek een aantal punten op gelijken afstand van elkander gelegen. Trek uit al deze punten de aanvangen van stralen. De hokjes, die dan ontstaan worden cellen. De zijwanden zijn ondoorzichtig.

Een deur is er niet, alleen tralies, aangebracht iets

dichter bij den omtrek dan het uiteinde der stralen, opdat de gevangenen elkaar niet zullen zien. Het centrum bewoont de inspekteur. Ge kunt zijn verblijf vrij groot nemen; in elk geval zijn de wanden bijna geheel venster, waarvoor vitrages. Hij ziet alles en wordt niet gezien. Het noodige licht komt uit zoo groot mogelijke ramen in den buitenmuur der cellen en van boven. Tusschen de woning van den inspekteur en de cellen is een open ruimte. Er is een 2de verdieping cellen. De vloer der inspectiekamer ligt op halve hoogte tusschen beide verdiepingen zoodat één inspekteur ze kan overzien. Spreekbuizen loopen van het centrum naar elke cel. Het koord eener alarmklok hangt in het vertrek des inspekteurs. Men verwarmt door buizen. 's Nachts branden lampen aan den buitenkant der vensters van den inspekteur met reflektoren, die het licht in de cellen werpen.

De ondergeschikte bewakers zijn op deze wijze even als de gevangenen zelve steeds onder het oog des meesters.

Inspectie kan in zeer korten tijd geschieden en geschiedt volledig; tijd en gelegenheid voor bedrog ontbreken.

Ontsnapping is bijna onmogelijk.

Godsdienstoefening kan gemakkelijk plaats hebben; de gevangenen blijven in hunne cellen, de vensters der inspektiekamer worden geopend, zijzelve wordt kapel.

Het inspekteurschap wordt aanbesteed. De inspekteur heeft het recht de gevangenen voor zich te laten werken.

Hij mag ze geen honger laten lijden en ze niet slaan.

Een gevangene die niet werkt is een schadepost voor den inspekteur. Het ligt aan hem door geschikte beloonningen (water en brood moet altijd worden gegeven) tot arbeid aan te moedigen.

In buitengewone gevallen (mishandeling van een bewaker b. v.) kan bevoegdheid tot disciplinaire straf worden gegeven; echter zal van de toepassing nauwkeurig aanteekening moeten worden gehouden.

De inspekteur moet verslagen publiceeren. De gevangenis zelve moet zooveel mogelijk toegankelijk zijn voor het publiek.

Er wordt bij den aanvang van elk jaar een berekening gemaakt van de waarschijnlijke sterfte der gevangenen. De inspekteur ontvangt 10 (of wilt ge 20?) P. St. voor elke gevangene, die naar berekening in den loop van het jaar zal overlijden. Aan het einde des jaars betaalt hij 10 (of 20) P. St. voor elken gevangene die inderdaad is gestorven of ontsnapt.

Een gevolg dezer gansche inrichting is dat hij, die uit de gevangenis wordt ontslagen een groote kans heeft in het vervolg op eerlijke wijze zijn brood te verdienen.

Volgt een „postcript containing further particulars and alterations relative to the plan of construction originally proposed; principally adapted to the purpose of a panopticon penitentiary-house."

De hoofdtrekken blijven ongeschonden en de eenige belangrijke verandering is het prijsgeven van volstrekte eenzaamheid. Grootere cellen met 2, 3 hoogstens 4 bewoners worden wenschelijk geacht.

---

6. „*Emancipate your colonies!*" *adressed to the national convention of France, anno* 1793."

(Gepubliceerd in 1830. Bowring IV. 407 – 418).

Gij koost uw eigen regeering! Waarom andere volken niet?

Wilt ge de wereld beheerschen en noemt ge dat vrijheid?

Wat is er geworden van de rechten des menschen? Zijt gij de eenigen die rechten hebt? Helaas, helaas, mijn medeburgers, meet gij met twee maten?

Trekt ge inkomsten uit uwe koloniën? Zoo ja, dan plukt ge ze en slaat uw eigen beginselen in het gezicht. Zoo neen . . . . . en het is neen, een last zijn u uwe koloniën! Wat doet ge er mee?

„Ja, onze handel!" Wat handel? Moet ge een volk regeeren om het goederen te verkoopen? Voert ge niet uit naar Engeland? En bovendien uw kapitaal, niet de uitgebreidheid uwer markt bepaalt den omvang van uwen handel. Ge rekent fout. Als er een nieuwe markt ontsloten wordt voor uwe goederen, meent ge dat de nationale rijkdom met zoo en zooveel is vermeerderd, maar welke winsten zoudt ge hebben gemaakt als uw kapitaal een anderen weg had gekozen? Wat slechts verplaatst is, juicht gij toe als uit het niet geschapen.

„Ja, maar, we geven ons zelf monopolies en koopen van hen 't geen we noodig hebben veel goedkooper dan anders." Illusie! dacht ge de winst in een tak van nijverheid duurzaam te kunnen houden onder het peil, dat elders wordt bereikt?

„We verkoopen hun de dingen, die zij behoeven duur en aldus maken we winst." Illusie! Of ge zijt in staat de goederen, die ge hun verkoopt, beter en goedkooper te vervaardigen dan anderen en dacht ge dan dat niet de buitengewone winsten, momentaan te maken in dien tak van handel, ondernemers zou lokken uit andere bedrijven? Of ge maakt de goederen slechter en duurder dan een ander en alleen de hooge prijzen stellen u in staat ze nog met winst te verkoopen. En wat dan? Dan

is het eenige resultaat, dat alle soorten van goederen iets slechter zijn dan ze anders zouden wezen. Uw eigen landslieden fabriceeren voor de koloniën dingen die ze minder goed kunnen maken dan b. v. de Engelschen en maken niet dat waarin ze uitmunten boven elk ander. Engeland kan niet leveren 't geen het anders het best levert en moet zijn kapitaal gebruiken om zich te voorzien van dat wat anders beter en met minder kosten geleverd werd door Frankrijk. Overal schade alzoo!

„In de koloniën schuilt een groot deel van al onze kracht." Zeg liever: al onze zwakheid. Zijt ge ergens wondbaar dan is het daar.

„Gij, die daar zit,*) noem het geen moed te rijden op den weg van oorlog en geweld. Daar is niets in dien moed dat niet bestaanbaar is met kruipende lafhartigheid. De lusten die ge botviert zijn de uwe, het bloed dat ge vergiet, is het bloed van uwe medeburgers."

---

7. „*A protest against law-taxes showing the peculiar misschievousness of all such impositions as add to the expense of appeal to justice.*"

(Gedrukt in 1793, gepubliceerd 1795; Bowring II. 573 – 583).

Er bestaan in Engeland belastingen op proceshandelingen. Zij zijn af te keuren.

Terecht eischt men, dat hij, die eene belasting afkeurt een betere in de plaats geeft. Mijn betere is — elke andere, die zich laat denken.

Ongegronde procedures, zegt men, worden belet door de belastingen die gij afkeurt. Dat wil zeggen? Eéne

*) Het geschrift is (zie den titel) bestemd voor de Nationale Conventie.

van 2 partijen kan slechts recht hebben, beide kunnen het te goeder trouw meenen te hebben; dit bedoelt men toch niet met „ongegrond"? Zoo neen, dan blijven kwelprocessen.

Worden deze door belastingen op handelingen in rechte verhinderd? Integendeel. Zijn proceshandelingen kosteloos, de aanvaller m. f. is machteloos, hij kan hem, dien hij uitverkoor tot slachtoffer, voor geen penning benadeelen. Hoe zwaarder de proceslasten zijn, hoe geweldiger het wapen, gegeven in de handen van den kwaadwillige die niets heeft te verliezen.

Zijn proceshandelingen kosteloos, de verweerder m. f. is machteloos; de vrees nog meer te verliezen dan hij al kwijt is, weerhoudt niet als anders den rechthebbende.

„Onbeduidende processen dan" zegt men „die worden toch zeker door proceslasten tegengegaan." Onbeduidende processen ken ik niet.

---

8. „*Supply without burden or Escheat vice taxation.*"
(Gedrukt 1793, gepubliceerd 1795; Bowring II. 585–598).

In een vorig opstel („protest against law-taxes") wees ik de slechtste belasting aan die bestaat.

Ik wil nu den besten plaatsvervanger geven, die denkbaar is. En deze is? Vervallenverklaring ten behoeve van den staat van alles wat wordt nagelaten door hem die sterft zonder naë verwanten. (Onder deze laatsten zou ik dan b. v. willen verstaan de personen tusschen wie huwelijk verboden is).

---

9. „*Tax with monopoly*" (het juiste tijdstip van publicatie heb ik niet kunnen vinden. Echter volgt het in Bowrings uitgave op „Supply without burden" en doet ook de inhoud vermoeden dat het omstreeks denzelfden tijd als dat opstel is geschreven. Bowring II. 599 en 600.

De slechte gevolgen, die een monopolie gewoonlijk heeft, mist het bij twee bedrijven „stock-broking" en „banking"

De moeilijkheden verbonden aan belasting van winsten (onnaspeurbaarheid dier winsten, drukkend spionnenstelsel noodig om ontduiking nog zooveel mogelijk tegen te gaan, ongunstige invloed op ondernemingsgeest door openbaring van handelsgeheimen) zullen niet worden gevonden bij eventueele belasting der twee reeds gemelde bedrijven. Alzoo . . . .!

---

10. „*Panopticon versus New South Wales or the panopticon penitentiary system and the penal colonization system compared, in a letter addressed to the Right Honourable Lord Pelham.*"

(Geschreven in December 1802. Bowring IV. 173 – 248).

4 redenen zijn aangevoerd voor het verwerpen van mijn plan. De 4de was: verbeterde toestand der kolonie N. S. Wales.

Ik stel mij voor te bewijzen: 1 dat van de twee concurreerende strafsystemen (transport naar N. S. Wales en opsluiting in de door mij ontworpen gevangenis) het laatste te verkiezen is. 2 en wel zoover te verkiezen, dat algeheele afschaffing van het eerste stelsel wenschelijk wordt.

---

11. „*A plea for the constitution*" (gepubliceerd in 1803. Bowring IV. 249 – 284.)

Een betoog, dat het „penal colonization system" zooals het in praktijk wordt gebracht, strijdt met Engeland's voornaamste wetten (de magna charta, de petition of rights, de habeas corpus act, de bill of rights enz).

---

12. „*Scotch Reform. Series of letters to the R. H. Lord Grenville.*"

(1ste editie 1808, 2de 1811. Bowring V. 1 – 53).

Er is een ontwerp ter hervorming der rechtspleging in Schotland ingediend bij het Parlement. De auteur is Bentham onbekend, het ontwerp echter wordt gesteund door lord Grenville – vandaar de brieven aan hem.

In het plan is iets goeds, zegt Bentham, maar lang niet genoeg; voor de belangen van rechters en advokaten is met de oude zorg gewaakt, het publiek blijft opgeofferd.

---

13. „*Summary view of the plan of a judicatory under the name of the court of Lords' Delegates*".

(Gepubliceerd in 1808. Bowring V. 55 – 60).

„The House of Lords" was rechter in appel. Reeds sedert jaren echter bleven zaken onafgedaan tengevolge van de gebrekkige inrichting der rechtspraak, die door 3 leden van het Huis moest worden uitgeoefend. Bentham ontvouwt een mogelijke betere regeling.

---

14. „*Defense of Usury, showing the impolicy of the*

present legal restraints on the terms of pecuniary bargains, in letters to a friend, to which is added a letter to Adam Smith on the discouragements opposed by the above restraints to the progress of inventive industry."

(Geschreven 1787, gepubliceerd 1816. Bowring III. 1—29).

Geen normaal meerderjarige behoort er in te worden verhinderd vrijwillig zulk een leening te sluiten als hij goedvindt. Evenmin degene, die hem geld verschaft de voorwaarden te stellen, welke hij goedvindt.

---

15. „*Chrestomathia: being a collection of papers explanatory of the design of an institution, proposed to be set on foot under the name of „the chrestomatic day school" or „chrestomatic school" for the extension of the new system of instruction to the higher branches of learning, for the use of the middling and higher ranks in life.*"

(Gepubliceerd 1816. Bowring VIII. 1—191).

(De tekst is in den vorm van noten bij tabellen, die vooronderstelt worden aanwezig te zijn, echter trots onderzoek voor mij verborgen zijn gebleven).

Intellektueele ontwikkeling heeft vele gunstige resultaten: verschaft achting, behoedt voor verveling, beteugelt zingenot, geeft een waarborg tegen alle slechte gevolgen der lui- en ledigheid, garandeert goed gezelschap enz.

Het spreekt van zelf, dat ge eerder en meer resultaten bereikt, naarmate uwe methode volmaakter is. Laat ik u eenige trekken geven uit de mijne, die alleen bestaat in een zoo rationeel mogelijke schikking van het te leerene

en een toepassing der beginselen, verkondigd door Lancaster en Bell.

Laat onderwijzen door de verstgevorderde leerlingen en wel zooveel mogelijk (het spaart geld en tijd, discit qui bene docet, de instructeurs zijn betrekkelijk geschikter dan volwassenen — ze kunnen meestal de zaken begrijpelijker voorstellen en kwijten zich vaak met meer ambitie van hunne taak —).

Ieder leerling beschermt en helpt een zwakker broeder.

Minimiseer straf. Wees spaarzaam met belooningen.

Eene les wordt overhoord in een bepaalde volgorde. N°. 1 begint; maakt hij een fout en wordt deze opgemerkt door een der anderen, onmiddelijk verliest n°. 1 zijn eereplaats aan den verbeteraar.

Wat wint ge hiermee? Dat niet de gansche bende min één zich amuseert met allerlei kattekwaad, terwijl de ondervraagde misschien nog met de helft van zijn aandacht aan dat kattekwaad meedoet.

Voer een leerlingenjury in.

Houd boek van het geleerde, van den rang telkens door elk der leerlingen ingenomen, van hunne vergrijpen etc.

Klassen zijn er niet; de leerling wordt onderwezen in zoo en zooveel vakken en bij elk heeft hij zijn wankelbare rang.

Vermeden wordt het „de aanhouder wint", onvermijdelijk bij klassen indeeling, waar ieder op den duur voor promotie in aanmerking komt.

De schooltijd wordt besteed aan het leeren van lessen (kort, maximum bv. 10 minuten telkens) opzeggen van lessen, schrijven of teekenen van onderwerpen eener les.

Varieer de lessen zooveel mogelijk.

Volgen 9 appendices, handelende over detailvragen van inrichting en onderwijs.

---

16. „*Swear not at all*" (gepubliceerd 1817. Bowring V 187—229).

Is ooit door iemand aan zweren eenige beteekenis gehecht dan was het deze: meineed wordt onmiddelijk gevolgd door straf uit de hand des almachtigen. M. a. w. de almachtige is de gehoorzame dienaar van ieder wien de lust bekruipt hem als borg opteroepen.

Lijkt u dit niet aannemelijk en verwacht ge geen straf dan heeft het afleggen of doen afleggen van een eed geen beteekenis.

Hij, die straf bedreigt tegen meineed heeft dit gevoeld; hij neemt aan òf dat de straf des hemels onvoldoende is òf dat ze geheel ontbreekt.

In beide gevallen is de formaliteit overbodig. Ware ze nu onschuldig, een dergelijke overbodigheid zou vergefelijk zijn. Doch ze is het niet.

---

17. „*A table of the springs of action.*"
(gepubliceerd 1807. Bowring I 195—219).

Positief goed is vreugde of wat vreugde geeft, negatief goed is afwezigheid van smart of wat smart geeft.

Positief kwaad is smart of wat smart geeft, negatief kwaad is afwezigheid van vreugde of wat vreugde geeft.

Neem smart en vreugde weg en geluk, rechtvaardigheid, plicht en deugd zijn holle klanken.

Elke bewuste handeling heeft een beweegreden.

Elke beweegreden is te herleiden tot termen van vreugde en smart.

Waar een beweegreden is, is een belang. Niemand handelt belangeloos.

14 tabellen (met „explanation" en „observations") nu geven te zamen alle redenen die den mensch bewegen, met alle namen die ze dragen. Die namen (we hebben dit reeds gezien - principles of morals etc. —) worden in verschillenden zin gebruikt; in sommige ligt een goedkeurend oordeel opgesloten („eulogistic") in andere een afkeurend („dislogistic"), in de overige geen oordeel hoegenaamd („neutral"). De oorzaak hiervan is gelegen in de resultaten, die gemelde motieven voor anderen dan den handelaar plegen te hebben.

Voorbeeld: (tabel I) „Pleasures and pains of the taste" motieven:

I. neutral (hunger, thirst, need of food etc).

II. eulogistic (proper: none, improper: love of the pleasures of the social board etc.)

III. dislogistic (deze zijn in massa voorhanden) gluttony, gulosity, voracity, liquorishness, daintiness, ebriety enz. enz.)

Cause or reason (van de schraalte sub 2, de overvloed sub 3): „men in general do not derive any advantage, one man from what is done by another for the satis faction of those several desires.

---

18. „*Plan of Parliamentary reform, in the form of a catechism with reasons for each article, with an introduction, showing the necessity of radical, and the inadequacy of moderate reform*".

(Geschreven 1809; opname in een dagblad geweigerd;

is blijven liggen, gepubliceerd 1817. Bowring III. 435—557).

Ik bid u proponeer eens iets goeds. Het antwoord is reeds gereed: „Uw plannen zijn onbekookt, louter theoriën, hersenschimmen, utopiën, ze zijn onpraktisch, gevaarlijk, schadelijk, verderfelijk, hebben anarchie ten doel, omverwerping van alle regeering" — ziedaar! Maar . . . . in Amerika . . . . daar bestaat inderdaad 't geen ik voorstel en zonder een der slechte gevolgen die gij schetst. „Ah! Amerika alzoo! Dat was het wat u op het oog had, nietwaar? U is republikein alzoo, nietwaar? 't Geen u begeert is omverwerping onzer constitutie, het voorwerp van den nijd van gansche volken, de trots der eeuwen, weergaloos in verrotte dorpen en in sinecures?"

Er zijn veel dingen die veel te wenschen overlaten. We hebben 50,000 man garnizoen in Frankrijk. Waarom? Ge vraagt, waarom? Wel, dat spreekt immers van zelf, indertijd zijn daar geweest Septembristen, Anarchisten, zonder ons garnizoen komen ze terug. Er is daar indertijd geweest een zekere Buonaparte — neem ons garnizoen weg en hij komt terug of hij niet, dan een ander. En, mijnheer, dit gevaar, is er kans dat het vermindert? Neen, mijnheer, met Gods hulp zal ons garnizoen daar altijd noodig blijven. — Voorts hebben we oorlogen, gewone- en strafkolonies, aanspraken op de heerschappij ter zee met vergezellende onkosten, annexaties van Hannover, glans der kroon enz. enz. Al deze dingen zijn zoovele gauwdievenhanden in de zakken des volks, neen erger, kent ge het verhaaltje van den man, die het huis zijns buurmans in brand stak om een ei te kooken?

Vijf en twintig jaren — om niet verder terug te gaan

— braadt het volk opdat zijn bestuurderen toch op tijd hun eitje klaar zouden vinden.

Wat wil ik? Het koningschap neerhouwen, de adel uitroeien? Och neen, niets wil ik neerhouwen, niets uitroeien. Uti possidetis — behoudt wat ge hebt en God zegene u. Altijd als er kwestie was van hervormen is dit mijn beginsel geweest, altijd, tenzij het streed met de kern der hervorming zelve.

Van ganscher harte laat ik het genot van 't geen ge hebt, aan u, regeerende weinigen, monarch en adel en al mijn wenschen is slechts om een deel (als 't mogelijk ware) van dat genot te geven aan de velen, die niet regeeren, aan het arme, hongerende volk.

Is 't koningschap een recht, een eigendom? Dat is het niet. Het is een opdracht, is het niet, o Prins Regent? Hebt gij het niet gezegd? Is 't pairschap dan een recht, een eigendom? Dat is het niet. Het is een opdracht, is het niet, o Lord van zoo en zoo? En is het niet, is het geen opdracht, wie rechtigt u of wat te zitten waar ge zit?

Wat wil ik? Wat zal het eenige geneesmiddel zijn?

Overwicht van het volk. Geen overwicht, maar balans, zegt ge, evenwicht der machten? Onzin, laat dergelijke praatjes over aan moeder de Gans of moeder Blackstone. Evenwicht? O gij politici die wandelt op rozen, wat meent ge daarmee? Weet ge niet dat een machine stil staat, als de drijvende krachten elkaar in balans houden? En weet ge niet dat stilstand de dood is? „Mengen" zegt ge, „wat van 't een en wat van 't ander." De macht verdeelen tusschen 3 belangen, dat der velen, dat der weinigen en dat van één? 3 belangen waarvan de 2 engste niet gediend kunnen worden dan ten koste van het ruimere? Deze regeeringsvorm (dat sopje) heeft zijn

voordeelen, zegt ge? Vergeleken met wat? Met die vormen misschien, waaronder het volk in 't geheel geen macht heeft?

Ik wensch zoo algemeen mogelijk stemrecht, uitsluitend alleen degenen, wier uitsluiting blijkbaar voordeel brengt aan het geheel.

Ik wensch geheime stemming.

Ik wensch jaarlijksche keuzen.

Ambtenaren wil ik in de volksvertegenwoordiging toelaten, doch alleen met vrijheid van spreken; stemmen zullen zij niet.

De vertegenwoordigers moeten altijd aanwezig zijn.

Eindelijk wensch ik publicatie van het in de vertegenwoordiging gesprokene, nauwkeurig en volledig.

Appendix, behelzende „a sketch of the various proposals for a constitutional reform in the representation of the people, introduced into the parliament of Great Britain from 1770 to 1812."

---

19. „*Radical reform bill.*"
(Gepubliceerd 1817. Bowring III. 558—597).
Ontwerp eener kieswet, berustend op de beginselen verkondigd in zijn „Plan of parliamentary reform".

---

20. „*Papers relative to codification and public instruction.*"
(Gepubliceerd 1817. Bowring IV. 451—533).

Brief van Bentham aan James Madison, president der V. S. v. N. A. (October 1811) met voorstel om een alomvattend wetboek voor de Unie te maken.

Antwoord in 1816 — excuses over lang uitblijven dat toegeschreven moet worden aan oorlogsbeslommeringen, beleefde weigering van het aanbod, op grond van onbevoegdheid tot aanname, grooten dank. —

Brief van Bentham aan Simon Snijder, gouverneur van Pennsylvanie (Juli 1814) met dergelijke offerte.

Uit een brief van Snijder aan zekeren heer Randolph (1816) (met opdracht om den inhoud daarvan met zijn dank en beste wenschen te doen toekomen aan Bentham) blijkt dat hij van plan is de noodige dokumenten aan Bentham te zenden, opdat deze een ontwerp zal kunnen maken, voor te leggen aan het wetgevend lichaam van Pennsylvanie.

Van dit plan is echter niets gekomen.

Circulaire door Bentham gericht aan de gouverneurs van de verschillende Staten der Unie — behelst kopiën der brieven, gewisseld met Madison, Snijder en den keizer van Rusland (waarover straks) en een aanbod tot het maken van een alomvattend wetboek (Juni 1817). — Brief van Bentham aan de burgers der Amerikaansche Unie (Juli 1817) — geeft extrakten van bovengenoemde correspondentie, doet mededeeling der opdracht in Genève gegeven aan Dumont tot het maken van een strafwetboek, en eindigt met een overzicht van de eigenschappen, wenschelijk in een algemeen wetboek —

„Vreemdeling" zoo laat B. aan het einde de Amerikanen tot hem spreken, „wat slooft ge toch, wat mat ge u af zonder loon?" Vrienden, uw welzijn is mijn welzijn. Mijn laatste uur kan niet ver meer zijn. Wat ik u zend het zijn de toebereidselen die ik maak om te sterven.

Kan iets mij het scheiden verzoeten, dan zijn het de vergezichten die zij openen.

Brief aan James Madison, ex-president der V. S. (September 1817) doel: wegruiming der bedenkingen, die Madison in zijn eerste brief eenigen twijfel deden koesteren aangaande de praktische uitvoerbaarheid van Bentham's plannen.

Brief aan den keizer van Rusland (Mei 1814) met aanbod een alomvattend wetboek te maken.

Eigenhandig antwoord van den keizer uit Weenen (April 1815) in een schrijven van prins Adam Czartorisky van Polen: de Keizer betuigt zijn dank, deelt mede dat hij last heeft gegeven aan de bestaande commissie om Bentham te raadplegen en doet dit alles vergezeld gaan van een stoffelijk blijk van hoogachting (door Bentham, die van elders met den inhoud bekend was, ongeopend teruggezonden). —

2de brief van Bentham aan de Keizer van Rusland (Juni 1815). — Motiveering zijner weigering van het aangeboden geschenk. De resultaten die de Keizer zich mocht voorstellen van den door hem geproponeerden loop van zaken: formulering der wetten door eene commissie, met inlichtingen van Bentham, zullen, vreest hij, niet verwezenlijkt worden.

Het is hem onmogelijk te antwoorden op vragen betreffende onderdeelen als hij niet weet welke de hoofdtrekken zijn. Hoe meer voorts eene dergelijke commissie voor hare taak berekend is, hoe minder lust ze zal hebben in vragen. Deze worden alzoo een bloote formaliteit. Eindelijk staat aan 't hoofd der commissie een man, wiens geschriften indruischen tegen de zijne.

Hij stelt voor om ieder die wil ontwerpen te laten inleveren, 't zij van het geheel, 't zij van onderdeelen en daaraan de meest mogelijke publiciteit te geven. —

Brief aan prins Adam Czartoriski (Juni 1815): hernieuwing van mondeling gegeven beloften zoo 't noodig mocht zijn, wetgevenden arbeid voor Polen op zich te nemen. Een enkele karakteristieke zin: „Being of all countries and of no party I have just sent off to Paris a large packet of printed copies of a part of the education scheme to leading men there: Bourbonites, Napoleonites and republicans promiscuously." —

---

21. „*The king against Edmonds and others*"
(Gepubliceerd 1820. Bowring V 239—251).

---

22 „*The king against Sir Charles Wolseley, baronet and Joseph Harrisson, Schoolmaster.*"
(1820 Bowring V 255—281).

De nos. 21 en 22 behelzen twee protesten van Bentham tegen strafrechterlijke vervolging der genoemde personen wegens vermeende pogingen tot veroorzaking van ontevredenheid en wanorde.

---

23. „*Three tracts relative to Spanish and Portuguese affairs.*"
(Gepubliceerd in 1821. Bowring VIII. 463—487).

I. brief aan het Spaansche volk over de instelling eener 1ste kamer, geschreven op verzoek van een Spaansch rechtsgeleerde.

„Zal er behalve de vergadering van vertegenwoordigers gekozen en wegzendbaar door het volk nog een andere zijn, een andere, waarvan het volk de leden niet kiest

en niet weg kan zenden? Spanjaarden, ligt in het enkele stellen der vraag niet reeds het antwoord?"

II. Aan dit geschrift gaat in Bowrings uitgave een „advertisement" vooraf. Niet dat men daaruit veel wijzer wordt. De auteur maakt van de gelegenheid gebruik tot expectoratie van eenige grieven en tirades; de inlichtingen, die gegeven worden zijn kort, onvolledig en maken den indruk niet gansch onpartijdig te zijn.

Den 10den Mei 1820 is op een feest te Cadix, ter handhaving der orde een bloedbad aangericht onder de feestvierende burgers, aangericht, zooals de toelichter zegt, door het uitschot des legers en op instigatie van een bisschop. De zaak wordt onderzocht, komt voor den strafrechter, maar de straf der schuldigen blijft uit. De rechter wordt gegispt en verdedigt zicht in een courantenartikel. Hij zegt, dat het uitblijven der straf niet te wijten is aan eenige slechte bedoeling, maar een gevolg van de noodzakelijke voorzorgen, die de justitie steeds in acht moet nemen. Overhaasting is de gevaarlijkste klip voor den rechter, de procesvormen zijn inderdaad schilden der vrijheid. Bentham keurt deze leer af; volgens hem is zij schadelijk — zijne inmenging is alzoo gerechtvaardigd.

III. brief aan het Portugeesche volk met politieke raadgevingen.

---

24. „*On the liberty of the press and public discussion.*" (4 brieven aan het Spaansche volk, oorspronkelijk bestemd voor vertaling en uitgave te Madrid, en gericht tegen een aldaar over deze kwestie aanhangig wetsontwerp. De gezonden kopiën gaan verloren en voor men andere heeft kunnen zenden is het wetsontwerp aange-

nomen. Toch werd de vertaling nog ondernomen; is halverwege echter door kerkering van den ondernemer blijven steken. Gepubliceerd 1821. Bowring II. 275 — 297).

Onbeperkte vrijheid van drukpers! Het goed overweegt het kwaad.

Onbeperkte vrijheid van vergadering!

Onbeperkte vrijheid van spreken op deze vergaderingen!

---

25. „*Observations on the restrictive and prohibitory commercial system, especially with a reference to the decree of the Spanish cortes of July* 1820.

(Gepubliceerd 1821. Bowring III. 85 — 103).

Dit decreet verbood invoer van wollen, katoenen, linnen en zijden artikelen en belemmerde die van andere door zware rechten.

Bentham pleit voor vrijhandel.

---

26. „*The Elements of the art of packing, as applied to special juries, particularly in cases of libel law.*"

(Gepubliceerd 1821. Bowring V. 61 — 186).

Wanneer de pers zich veroorloofde een hooggeplaatst persoon aan kritiek te onderwerpen, placht te volgen een beschuldiging van smaadschrift en wat erger was, een veroordeeling. De reden van dit laatste was de invloed door den hooggeplaatsten persoon uitgeoefend op de leden der jury. Deze invloed („packing") was geen inventie van den laatsten tijd, alleen met het toenemen

der beschaving was ook zijn vorm iets verfijnd. Vroeger moesten toepasselijke juryleden voor elke zaak bijeengejaagd worden, ze waren als de wilde houtduiven in het bosch of als de mustangs in de velden van het verre westen. Nu heeft men duivetillen en stoeterijen en alles bij de hand.

Aanval van Bentham met middelen tot verbetering.

---

27. „*Codification proposal, adressed by Jeremy Bentham to all nations professing liberal opinions.*"

(Gepubliceerd 1822. Bowring IV. 537—594.

In den vorm van gemotiveerde stellingen).

1: het „greatest happiness" beginsel eischt in elken staat een voor ieder begrijpelijk wetboek.

2: eischt dat dit wetboek beredeneerd zij.

3: dat de redenen niet vormen eene afzonderlijke memorie van toelichting, maar steeds direkt volgen op de artikelen, waarop ze betrekking hebben.

4: dat bij het opstellen van een dergelijk wetboek de mededinging zoo groot mogelijk zij.

5: dat geene belooning worde gegeven.

6: dat iedere schets slechts één auteur hebbe.

7: dat deze auteur bekend zij.

8: dat het werk van vreemdelingen ceteris paribus de voorkeur geniete.

Volgt eene verzameling getuigschriften van verschillende autoriteiten over Bentham (uit Engeland, Genève, Spanje, Portugal, Italië, Frankrijk, V. S. v. N. Amerika, Griekenland, Z. Amerika).

---

28. „*Letters to count Toreno on the proposed penal code delivered in by the legislation committee of the Spanish Cortes, April 25 th.* 1821."
(Gepubliceerd 1822. Bowring VIII. 487—554).

6 Augustus 1821 ontvangt Bentham een beleefde fransche brief van graaf Toreno, waarin het ontwerp van een Spaansch strafwetboek met verzoek om opmerkingen hieromtrent.

Brief 1 van Bentham (11 September 1821):

Hij heeft nog al enkele bezwaren. Welke zijn de gevolgen vraagt hij, van eene dergelijke verhouding als tusschen hen dreigt te ontstaan? De om raad gevraagde is gevleid, wenscht natuurlijk dat zijn arbeid zooveel mogelijk succes hebbe, voelt dat eventueele verwezenlijking van dien wensch geheel afhangt van zijn ondervrager en loopt gevaar — uit vrees onaangenaam te zijn — zichzelf ontrouw te worden.

Wat den vrager der inlichtingen betreft, gesteld hij krijgt ze, 9 tegen 10 dat hij gebruikt 't geen in zijn kraam te pas komt, en ongebruikt laat wat hem minder voegt.

Bovendien is het voor hem (B.) bijzonder lastig opmerkingen te geven over, misschien verbeteringen aan te brengen in het werk van een ander. Alles wat hij zou kunnen zeggen, hangt zoozeer samen, vormt een zoo sluitend geheel, dat het versnipperd tot glossen nauw presentabel is.

Toch zal hij zijn best doen de gevraagde dienst te bewijzen.

Brief 2. De toon blijft bitter. De commissie, die het ontwerp had gemaakt, had oproepingen geplaatst in dagbladen, oproepingen, die aanspoorden tot onderzoek,

tot kritiek, tot voorstel van amendementen. Eéne hand wisten zij, dat immer klaar zou zijn tot hun dienst. Wendden zij zich tot haar? Neen, vaderlandsch moest de kritiek blijven, er werd met patriotisme geschermd in de oproepingen en al het nut, dat mocht getrokken kunnen worden uit hulp van buiten, moest uitgesloten.

Och en al ware dit laatste anders, wat nog? Dacht ge dat de auteurs van een werk de geschikte personen zijn om een mededingend werk op de rechte waarde te schatten? Dacht ge — aangenomen zelfs, men had zich tot mij gewend — dat mijne aanmerkingen invloed zouden hebben uitgeoefend?

Advokaten hebben een speciale uitnoodiging tot bijdragen ontvangen. Is er ééne klasse van menschen wier belangen meer in strijd zijn met de belangen der menigte, wier invloed doodender is voor het geluk dierzelfde menigte?

Lof is het eenige, wat de heeren wenschten te ontvangen, lof is het eenige wat zij zullen ontvangen. Het is een auktie — te verkoopen door de commissie hoopjes reputatie;

munt waarmee gekocht kan worden loftuitingen aan het adres der commissie

elk bod, dat in aanmerking wil komen moet zijn boven den inzet der commissie (die hoog is).

Brieven 3 en 4. Kritiek van enkele artikelen, die ten doel hebben door strenge straffen af te schrikken van elke poging tot het vinden van onvolkomenheden in de staatsinrichting.

Brief 5. Het belang der velen is in het ontwerp opgeofferd aan dat der weinigen. Iets ter adstruktie:

De artikelen 4 en 13 der constitutie verklaren tot einddoel der regeering „the greatest happiness of the greatest number."

Voor het ontwerp strafwetboek zijn deze artikelen als niet bestaande. Immers:

Het ontwerp is niet met redenen omkleed.

De methode is anti-populair:

a. in plaats dat overtredingen tegen individuen de 1ste plaats innemen, doen dit overtredingen tegen den Staat;

b. in plaats dat ieders aanspraak op veiligheid dezelfde is, maakt ge verschil, naarmate van „waardigheid";

c. overtredingen tegen individuen — dit zijn de eenige mogelijke. Wilt ge echter met alle geweld ook overtredingen tegen den almachtige opnemen, ernstige bezwaren heb ik er niet tegen, mits ge mij aantoont, dat hij smart of verlies van vreugde kan lijden door menschelijke handelingen en bovendien niet instaat is zichzelf te beschermen. Onder dezelfde voorwaarde sta ik overtredingen toe tegen „godsdienst", „orde", „goede orde", „openbare orde" en zooveel orden als ge verkiest.

d. bij vele artikelen is een strafverhooging gevoegd voor het geval dat ambtenaren het daarin vermelde vergrijp plegen. Dit heeft veel tegen. Plaats wat ambtenaren betreft apart, voor leeken hebben deze bepalingen immers niet het minste belang en op hunne tegenwoordige plaats maken zij de bepalingen, wel belangrijk voor deze laatsten, minder overzienbaar. Suum cuique et non suum nulli.

De methode die ze hadden te volgen was den ontwerpers gewezen, gewezen door de reeds genoemde artikelen 4 en 13 der constitutie. Waarom die aanwijzing niet gevolgd? Omdat ze niet strookte met hunne belangen.

6. Laat het ontwerp wet worden, maar voor een korten tijd; na afloop kan dan over zijn waarde worden geoordeeld. —

7. Het ontwerp bedreigt met doodstraf ieder die pogen mocht in Spanje een andere godsdienst dan de katholieke te vestigen. Kritiek von Bentham.

---

29. „*Leading principles of a constitutional code for any state.*"

(Gepubliceerd 1823 in „The Pamphleteer N°. 44. Bowring II 267 – 274.)

Einddoel der constitutie: zooveel mogelijk geluk voor zooveel mogelijk menschen.

Naderbij liggende doelen: bestaan, overvloed, veiligheid, gelijkheid.

1 spreekt van zelf.

2 is dubbel aan te bevelen, om zichzelf en als 1 insluitende.

3 is te splitsen in: veiligheid *a* van goed en *b* tegen kwaad.

't Goed van *a* is weer te splitsen in middelen van onderhoud en dito's van overvloed.

't Kwaad van *b* in rampen en vijandelijkheden.

Onder rampen vallen: overstrooming, brand etc., terwijl de vijandelijkheden zich weer scheiden in die van buiten en die van binnen. Ten slotte bevatten de vijandelijkheden van binnen nog 2 kategoriën: officieele (van de kant der machthebbers — deze zijn onweerstaanbaar) en niet-officieele (van de zijde der misdadigers en weerstaanbaar).

De inrichting van het constitutioneele deel der wetgeving beheerscht alle andere deelen. Van haar toch hangt af de geschiktheid der ambtenaren en van dezen

later de inrichting van elke andere tak van wetgeving.

4 is tweeledig: gelijkheid van voordeelen en gelijkheid van lasten. Ongelijkheid van voordeelen geeft 2 nadeelen *a* een privaat nl. ongelijke welvaart en *b* een publiek nl. ongelijke macht. Hoe gelijker de verdeeling der uitwendige middelen tot geluk is, hoe grooter (mits de veiligheid intact blijve) de som van geluk. De lasten kunnen zijn: *a* gevolgen van schuld (en deze weer hetzij ten behoeve van privaatpersonen (schadevergoeding) hetzij ten behoeve van 't algemeen (straf) *b* noodzakelijk passief ter verschaffing van geluk.

b is te verdeelen in: niet geldelijke lasten (dienstplicht b. v.) en geldelijke. Het doel, waarnaar gestreefd wordt zij steeds minimisatie van het passief en voorts is er bij 't opleggen van lasten om te denken, dat, hoe minder middelen tot geluk iemand heeft, hoe grooter in 't algemeen verlies van geluk is bij wegname van een deel dier middelen.

Algemeen middel ter bereiking der in den beginne aangewezen subdoelen: Maximisatie van geschiktheid der machthebbers en wel 1 moreele, 2 intellektueele 3 praktische geschiktheid.

Middelen ter bereiking van 1:

a. Laat allen medewerken tot de keuze der personen die hun geluk zullen moeten bevorderen.

b. Minimiseer in de handen van een dergelijk persoon de macht om kwaad te doen.

c. Laat de macht om goed te doen zoo onbeperkt mogelijk.

d. Minimiseer het geld ter zijner beschikking.

e. Minimiseer den tijd gedurende welken hij daarover de beschikking heeft;

f. Minimiseer het aantal handen 't welk het geld

moet passeeren voor het komt bij hem, die het in betaling moet ontvangen;

g. Geef geen extra-belooning, tenzij in geval van overtuigend bewezen extra-dienst;

h. Maximiseer ieders verantwoordelijkheid voor hem toevertrouwd geld en gegevene macht;

i. Maak dat zijn bijzonder belang zoo goed mogelijk samenvalt met zijn plicht (d. i. zijn deel in het algemeen belang).

Middelen om 2 en 3 te bereiken:

a. Heb zoo goed mogelijke proeven en waarborgen.

b. Minimiseer geldelijke attraktie eener betrekking.

---

30. *„Truth versus Ashhurst or law as it is contrasted with what it is said to be."*
(Geschreven 1792, gepubliceerd 1823.
Bowring V 233—237).

Ashhurst: niemand staat zoo laag, dat hij de bescherming der wet niet geniet.

Truth: 99 van de 100 staan zoo laag; ieder die niet van 25 tot 25 × 25 P. St. kan wagen aan een kansje op recht (klemtoon op kansje) staat zoo laag. Reden? Afpersing, monopolies, noodelooze formaliteiten, gauwdievetaal der wet, proceslasten.

Ashhurst: de wet van dit land beperkt de handelingen der menschen alleen in zooverre als noodzakelijk is voor veiligheid en goede orde.

Truth: ik zaai koren. De patrijzen eten het op. Als ik het verdedig tegen de patrijzen krijg ik boete of gevangenisstraf. Er is overvloed van arbeidskrachten in een tak van nijverheid, gebrek in een andere. Als ik

over wil gaan van 1 naar 2, boete of gevangenisstraf, tenzij ik eerst een leertijd van 7 jaren bij 2 doormaak.

Er is gebrek aan werk voor mij in deze gemeente, overvloed ginds. Als ik overga, jaagt men mij weg omdat ik te eeniger tijd ongeschikt zou kunnen worden tot werken.

Men vervolgt wegens smaadschrift tegenwoordig.

Wat een smaadschrift is weet niemand. Alleen dit staat vast: hoe meer waarheid het behelst, hoe smadelijker en misdadiger het is. „O, mijn dierbare landgenooten, ik vrees zeer, dat dit blaadje een ergerlijk smaadschrift is — er staat veel waarheid in.

Ashhurst: Gelukkig voor ons zijn wij slechts gebonden door wetten, die tot stand zijn gekomen met toestemming van het gansche koningrijk.

Truth: het gansche koningrijk weet dat dit gelogen is.

De eene helft der wetten noemt men „Statute law"; het parlement maakt ze en ieder weet hoe weinig het gansche koningrijk uit heeft te staan met keuze van het parlement. De 2de helft heet „Common law" en wordt gemaakt door mr. Justice Ashhurst and Co., zonder parlement of volk.

Ashhurst: Gelukkig voor ons zijn wij slechts gebonden door wetten die elk kan kennen.

Truth: Nauwelijks voor $^1/_{20}$ deel zeg ik u. Beide soorten wet worden zorgvuldig tegen bekendheid beschut; „Statute law" door vorm en omvang, „Common low" door zijn aard. Rechters immers zeiden wij, maakten deze laatste, is het niet? En hoe maken zij ze? Zooals gij wetten maakt voor uw hond — ge wacht tot hij doet wat gij hem wilt afleeren en slaat hem dan.

31. „*The book of fallacies, from unfinished papers of Jeremy Bentham edited by a friend.*" (J. Bingham)

Gepubliceerd 1824. Bowring II. 379—487.

(Er bestaat eene fransche bewerking van Dumont, waarin 't geen bijzonder betrekking heeft op Engelsche toestanden is weggelaten; te vinden o. a. Brusselsche uitgave I. 741 v.)

Bentham zelf had zijn stof aldus verdeeld:

Misleidingen in het Parlement („ins") buiten het Parlement („outs"), en gemengde („either side's").

Ieder dezer groepen werd weer onderverdeeld in 3en: misleidingen van gevoel, verstand en verbeelding.

Dumont koos een andere, die de Engelsche bewerker overneemt nl.: misleidingen door gezag, vrees, uitstel en onbestemdheid.

Voorbeelden van 1: de wijsheid onzer voorouders („the Chinese argument").

Het aanzien der wet.

„Het voorstel van den geachten spreker is van eene geheel nieuwe en ongeprecedenteerde complexie; het is zeker wel voor het eerst dat over deze zaak iets in deze zaal wordt gehoord."

(In den mond van een man van gezag) „wat de voorgestelde maatregel betreft, ik moet mij onbevoegd verklaren daaromtrent eene beslissing uit te brengen."

(In den mond eens ministers „self-trumpeter argument") „ten slotte zou ik nog wenschen op te merken, dat de voorstellen van den geachten afgevaardigde van . . . . twijfel schijnen te verraden aan de integriteit der regeering."

(In den mond eens geachten afgevaardigden) „wij vertrouwen, dat inmenging onzerzijds in deze zaak door de goede zorgen der regeering ten eenenmale overbodig wordt gemaakt."

Voorbeelden van 2: Argumenten tegen een voorstel, uitdrukkelijk of stilzwijgend ontleend aan de persoon des voorstellers.

„The hobgoblin argument" — de bietebauw, die bij elke poging tot verandering te hulp wordt geroepen, is de anarchie. „Mocht de voorgestelde maatregel worden aangenomen M. H. ongetwijfeld staat ons volslagen anarchie te wachten."

Is het uiterlijk der voorgestelde wijziging te onschuldig om dit wapen met kans op succes ter hand te doen nemen, dan klinkt het: „M. H. laat u niet bedriegen door den schijn, alles is geen goud wat er blinkt en met schrik zoudt ge later ontwaren welk een eindelooze keten van rampzalige gevolgen de bepaling (naamt ge haar aan) na zich sleept"

„Wat ge voorstelt is verderfelijk, het discrediteert de regeering."

„Het is een schandelijke daad eene beschuldiging uit te brengen tegen een regeeringspersoon, die niet overtuigend kan worden bewezen, een onderzoek uit te lokken, dat niet 10 malen gegrond is."

Voorbeelden van 3: „de door u voorgestelde maatregel is geheel onnoodig; er zijn weinig of geen klachten, ge wilt een geneesmiddel geven waar geen ziekte is." (Dit argument doodt preventie en geeft als regeeringsregel: geen hulp vóór de nood het hoogst is).

„Wat wilt ge toch? zie eens rechts, links en denk er eens aan hoeveel beter gij er aan toe zijt dan . . . . hoe . . . bewonderend verlangen naar uwe instellingen."

„Het is nu niet de geschikte tijd".

„Zachtjes aan, niet te veel op eens, „qui trop embrasse . . . . enz."

Afleiding der attentie door min of meer met

het ongewenschte onderwerp in kwestie samenhangende voorstellen.

Voorbeelden van 4: petitio principii, gebruik van termen, waarin goed- of afkeuring ligt opgesloten.

Zoo strooit men, is er kwestie van oorlog, om zich heen met „roem" en „eer"; is er een buitenlandsche zaak aan de orde met „roem" en „waardigheid", wenscht men te putten uit de schatkist met „liberaliteit".

Gebruik van schoonschijnende of onschuldige woorden voor een onverdedigbare zaak: „invloed, leiding der regeering" voor „omkooping".

Vage algemeenheden: „hij is een vijand van de wet, van de zeden, van den godsdienst, van de goede (openbare) orde".

Allegorische afgoden: het gouvernement, de wetgever, de kerk.

Uitbreiding eener beschuldiging van bepaalde personen tot eene klasse of vereeniging, waarvan zij toevallig leden uitmaken.

Bestaat er eene instelling, waarvan sommigen voordeel trekken, maar die het gezond verstand veroordeelt, ge ziet de sommigen het gezond verstand zelf aanvallen, in schijn altijd, in werkelijkheid een ledepop, wien zij zijn uniform hebben aangetrokken. Voorgestelde verbeteringen worden afgemaakt met epithèta als: speculaties, abstrakte theoriën, utopiën enz.

Post hoc, ergo propter hoc.

„Ontleen aan misbruik eener zaak geen argument tegen haar gebruik". (Dit komt hierop neer: wanneer er een zaak is, die slechte gevolgen heeft en goede, zoo laat bij uw oordeel de slechte buiten beschouwing).

Als appendix „an examination of the declaration of the rights of the man and the citizen, decreed by the constituent Assembly in France".

---

32. „*The rationale of reward*" (er bestonden 2 manuscripten van Bentham, 1 in 't Fransch en 1 in 't Engelsch. Dumont heeft beide gebruikt voor zijne „théorie des peines et des recompenses" (Parijs 1811); hiervan zijn in het Fransch 3 uitgaven verschenen, in het Engelsch 1; het 2de deel dezer laatste uitgave behelst de „Rationale of Reward". Afzonderlijk is het in het Engelsch voor 't eerst in 1825 gepubliceerd.
(Bowring II 192—266).

„The greatest happiness of the greatest number" is het doel van elk wetgever.
Ter bereiking van dit doel heeft hij twee middelen, straf en belooning. De bladzijden, die volgen, geven aanwijzing omtrent het beste gebruik, van dit laatste middel te maken.

---

33. „*Commentary on Mr. Humphrey's real property code*", ('t eerst gepubliceerd in de Westminster Review van October 1826. Bowring V 387—416).

Humphrey stelt verschillende verbeteringen voor, vooral in overdrachtsformulieren, registratiestelsel en procedure; ook wenscht hij codificatie.
Bentham kritiseert zijne voorstellen.

---

34. „*Outline of a plan of a general register of real property*" (geschreven op verzoek der voor deze zaak be-

noemde commissie en 't eerst gepubliceerd als appendix bij haar rapport. Bowring V 417—435).

De hoofdtrekken mijner schets zijn nut en nieuwheid.

Nieuwheid? Ja, zoodra ge zegt van iets dat het niet nieuw is, hebt ge gezegd dat het niet nuttig is.

Evenals in alles, wat ik heb gepubliceerd, heb ik redenen gegeven, waarom telkens eene bepaling mij toescheen een surplus van geluk te waarborgen.

Uw (der commissie) ontwerp kent geen redenen.

't Eenige, dat er in de verte naar zweemt, is de bekende aanhef „whereas it is expedient". Dit zijn schoone woorden.

In redevoeringen zegt men „contrary to every principle of justice" of „contrary to the first principles of justice".

De basis van mijn schets vormen 2 beginselen:

I. „greatest happiness" of „happiness maximising principle".

II. „disappointment-minimizing-", „disappointment-preventing- of non-disappointment principle".

Mijn doel is: voorkoming van onverwacht verlies (als gevolg der heerschende onzekerheid in rechten op onroerende goederen). 't Geen ik geef eindelijk, is in 't kort:

1. middelen om kosten en vertraging te minimiseren, [minimum ambtenaren, minimum salaris (te bereiken door het ambt te geven aan hem, die een geringer vergoeding voor lief neemt dan zijn mededingers), gratis dienen gedurende een proeftijd, maximum diensturen, voordeel van vertraging onmogelijk];

2. middelen om de geschiktheid van ambtenaren en instellingen te maximiseren [geen emolumenten, maar salaris, proeftijden];

3. waarborgen voor 't gebruik maken dier instellingen gemaximiseerd.

35. *„Introductory view of the rationale of evidence, for the use of non-lawyers as well as lawyers".*

(Dient als inleiding tot de lektuur van *„Rationale of judicial evidence"* (geschreven tusschen 1802 en 1812). In 1823 verschijnt Dumont's „traité des preuves judiciaires," waarin is weggelaten 't geen speciaal zag op Engelsche toestanden. In 1827 verschijnt de eerste Engelsche uitgave. Bowring VI en VII, te zamen ± 1200 pagina's).

Grondbeginsel: geen bewijsmiddel, van welken aard ook, behoort te worden uitgesloten.

Middelen ter verzekering van de betrouwbaarheid der bewijsmiddelen.

Aanwijzingen voor den rechter ter schatting der aangebrachte bewijzen.

---

36. *„Justice and codification petitions."*

('t Eerst gepubliceerd in 1829. Bowring V. 438—548).

Modellen voor petities, te richten aan het Parlement, ter verkrijging van een verbeterde rechtspraak.

1. uitgebreid model.

2. verkort, bestemd ter circulatie.

3. zeer verkort (eindigt aldus: „voor verdere bijzonderheden zijn wij zoo vrij te verwijzen naar de meer volledige petities, alle geteekend door Jeremy Bentham, die zich aldus verantwoordelijk heeft gesteld voor den inhoud. Hun, die meenen geen tijd te kunnen vinden voor de lektuur dezer geschriften, geven wij in overweging: of een man, die een vlekkeloos leven van 80 jaren achter zich heeft, waarvan meer dan 60 besteed aan wetgevenden arbeid, arbeid in alle deelen der beschaafde wereld bekend en geprezen, of een dergelijk man over

een belangrijk onderwerp en voor aller oog, lichtzinnig grondelooze beweringen voor den dag zal brengen.)

Dan volgt een Supplement, zoo noodig te voegen achter 1, 2 of 3.

4. Model eener petitie ter verkrijging van codificatie, als eerste stap op den weg tot verbeterde rechtspraak.

---

37. „*Equity dispatch court proposal.*"
('t Eerst gepubliceerd 1830. Bowring III. 299—317).

Opwekking van Bentham, gericht tot al zijn landgenooten, om eene monsterpetitie te zenden aan den koning.

Het doel dezer petitie zou zijn: verbetering van den tijd- en geldroovenden vorm van procedure bij Engeland's rechtbanken. Eene ruwe schets eener betere inrichting was gevoegd bij de petitie.

---

38. „*Equity dispatch court bill.*"
(Het eerst gepubliceerd in Bowrings editie III. 319—430; behoort echter bij het voorafgaande werk en is daarom hier ingevoegd).

Bentham's plan was oprichting eener tijdelijke rechtbank als proef van de praktische waarde der in de petitie geschetste denkbeelden.

De verdere uitwerking dier denkbeelden volgt in dit geschrift.

---

39. „*Jeremy Bentham to his fellow citizens of France on houses of peers and senates.*"
(Gepubliceerd 1830. Bowring IV. 419—450).

2 kwesties zijn op dit oogenblik op het tapijt.

Er is een adelijke kamer. Zal zij worden afgeschaft? Ik zeg ja.

Men wenscht een senaat. Moet die worden ingesteld? Ik zeg neen.

Geen 1ste Kamer! Hoort wat men in Nederland ten haren gunste voor den dag brengt.

„Bubble or vesicle 1": „le grand accroissement que l'état a reçu". Zeker, dit maakt 2 Kamers hoogst noodzakelijk.

2. „Le rang, qu'il prend parmi les nations de l'Europe." Rang? van wie? van den staat?

Ge meent van den koning?

Wat is er in dit alles van nut, van geluk der inwoners?

3. „La diversité des élémens, dont il est formé". Zou een reden geweest zijn tegen formatie van den staat, niet voor 2 Kamers.

4. „Des interêts plus compliqués". (Zelfde als sub 3).

5. „Nous ont imposé le devoir de ne pas dédaigner les leçons de l'experience." Uitstekend!

6. „Pour empêcher la précipitation des déliberations," (bedoeld is natuurlijk „du resultat des deliberations").

Een overhaaste beraadslaging verhinderen? Wel de beraadslaging zal noodzakelijk meer overhaast worden, omdat hoe grooter oppositie in de 1ste Kamer verwacht wordt, hoe minder werk de oppositie in de 2de Kamer van hare taak zal maken.

7. „Pour opposer dans les temps difficiles une digue aux passions." Een dijk? zou het niet juister zijn te spreken van een stoot, een stormwind, die aanblaast? Of denkt ge, dat wanneer de afgevaardigden des volks met inspanning van alle krachten hebben gearbeid om tot stand te brengen 't geen ze wenschelijk achten voor

het welzijn van dat volk, en een groep van menschen met gansch tegengestelde belangen voortdurend dreigt het troetelkind der eerste buiten de deur te zetten, dacht ge dat dit alles strekken zou tot verschaffing van meer kalmte?

8. „Pour entourer le trône d'une barrière contre laquelle se briseraient les factions." Met „factions" wordt waarschijnlijk bedoeld partijen, die plannen koesteren en pogingen in het werk stellen, schadelijk voor het algemeen belang. Is dit het geval, dan schijnt de bewering hierop neer te komen, dat er meer kans bestaat op verhindering van kwaad door personen, die, niet door het volk gekozen, een belang hebben, strijdig met dat van het volk dan door personen, die, door het volk gekozen, de belangen van dat volk vertegenwoordigen.

9. „Pour donner à la nation une parfaite garantie contre toute usurpation des agents de l'autorité."

„Usurpation"? van wat? ten koste van wie? door wie?

De beteekenis schijnt te zijn, dat er een of ander goed is, dat eene of andere autoriteit geneigd is aan te randen, en 't welk de 1ste Kamer, samengesteld zooals is voorgesteld, in het minst niet geneigd is aan te randen, of in elk geval in veel mindere mate geneigd is aan te randen, dan een Kamer van afgevaardigden des volks, geschikt gekozen.

10. „à l'exemple des puissantes monarchies."

11. „à l'exemple des républiques florissantes."

12. „Pour opérer cette division nous n'avons pas adoptés des institutions étrangères qui pourraient ne pas bien s'amalgamer avec nos institutions nationales."

13. „Nous avons puisé les principes de la division dans l'esprit qui l'a fait adopter."

„Esprit"? Begrijpe wie kan. Ik zou het vertalen met

„gaz." Mij dunkt n°. 13 is een waardig slot onzer bellen en bobbelenrevue.

Laat het woord „demokratie" niet dienst doen als boeman!

Wanneer o mijn medeburgers van Frankrijk, van Engeland, van de gansche beschaafde wereld, ja gij mijn medeburgers in de eeuwen die zullen komen, wanneer inderdaad demokratie iets anders is dan anarchie en iets beter dan monarchie, dan aristokratie, dan een mengelmoes van beiden, waarom zal ik dan niet het onderscheid in het licht stellen?

Wanneer een pairskamer nutteloos schijnt, waarom zal ik het niet zeggen?

Wanneer er geen nut kan worden gevonden in eenige 1ste kamer of in eenig regeeringslichaam, anders samengesteld dan uit menschen, gekozen door het gansche volk, waarom zal ik het niet zeggen?

Wanneer er geen heil kan worden gezien in het bestaan van iets . . . . . van iets als een koning (daar! het woord staat er en nog draait de aarde) waarom zou ik het niet zeggen?

Als koning en 1ste kamer niet alleen nutteloos zijn, maar schadelijk, waarom zou ik het niet zeggen?

---

40. „*Official aptitude maximised, expense minimised*". (Gepubliceerd 1830. Bowring V. 265—386).

Omvat: 1. preface to the whole.
2. introductory view.
3. defence of Economy against Burke.
4. defence of Economy against Rose.

(3 en 4 zijn afzonderlijk reeds verschenen in 1817 en beide geschreven in 1810).

5. observations on Mr. Secretary Peel's House of commons speech on the police magistrates' salary-raising bill.

6. indications respecting lord Eldon.

7. on public account keeping.

4 andere afdeelingen, inhoudende extracten uit Bentham's toen (1830) nog niet verschenen „Constitutional Code" zijn in Bowring's editie daarheen verplaatst.

Het doel van het geheel is aan te toonen, niet alleen dat „maximisation of official aptitude" en „minimisation of expense" 2 wenschelijke zaken zijn, waarvan een zoo goed mogelijke combinatie moet worden gezocht, maar dat zij tot elkaar staan als oorzaak en gevolg d. w. z. dat hoe kleiner de toelagen zijn, verbonden aan ambten, hoe grooter de kans op uitstekende vervulling.

Burke (de volgende voorstelling van zaken is van Bentham) was hoofd der oppositie; hij wil de regeering wier positie reeds vrij zwak is, den genadeslag toebrengen door een wetsontwerp, houdende bezuiniging. Tevens echter moet voor het geval, dat hij en zijne partij van oppositie regeering worden, een achterdeurtje worden opengehouden, om aan de dan natuurlijk niet meer gewenschte bezuiniging te kunnen ontsnappen.

Vandaar eene talentvolle rede, die echter ontdaan van rhetorische sieraden, met het ontwerp en de daarbij voorgestane beginselen, niet geheel schijnt te stroken.

Deze rede bespreekt Bentham.

Rose had een boek geschreven „Observations respecting the public expenditure and the influence of the crown".

Een staaltje: „the pension list also contains provisions for noble and respectable families fallen into decay; this is however an exertion of national generosity, if not of justice, which the most scrupulous economist will hardly consider as improper".

Lord Eldon komt onder Bentham's vlijmende kritiek nog veel gehavender te voorschijn dan zijn voorgangers; 't geen hem ten laste wordt gelegd is niet weinig en niet omsluierd.

„That, finding the practice of the court of Chancery replete with fraud and extortion, Lord Eldon, on or soon after his coming into office as chancellor, formed and began to execute a plan for the screwing it up, for his own benefit to the highest possible pitch".

Wat eindelijk 7 betreft: Publicatie van het beheer van 's rijks geldmiddelen geschiedde hoogst onvoldoende. Dit was van hoogerhand erkend en verbetering was voorgesteld. Bentham attakeert dit voorstel, omdat het volgens hem niet tot het beoogde doel leidt.

---

41. „*Lord Brougham displayed*," including:

I. Boa constrictor, alias helluo curiarum.

II. Observations on the bankruptcy court bill, now ripened into an act.

III. Extracts from proposed constitutional code.

(Gepubliceerd 1832. Bowring V. 550—612).

I: Voorstel van Brougham tot samensmelting van 2 rechtbanken („vice-chancellor's" en „master of the roll's court") tot één (chancery court). Bentham keurt het af. „Schaf alleen af als ge er iets beters voor in de plaats krijgt".

II: Voorstel van Brougham tot instelling eener „Bankruptcy court" ter vervanging van bestaande inrichtingen. Bentham keurt het af als te kostbaar.

III: De extrakten zijn door Bowring in zijne editie weggelaten, daar de Constitutional Code in zijn geheel verscheen.

---

42. „*Deontology*" (in 2 afzonderlijke deelen uitgegeven door Bowring 1834).

„To those who are acquainted with Bentham's „Introduction to the principles of morals and legislation" and who have pursued the train of reasoning there brought forward, the present work may offer little that is new" zegt Bowring zelf in den aanhef en dit is inderdaad het geval.

Boek I: Deugd is „that which most contributes to happiness". Geluk is vreugde (daaronder begrepen absentie van smart). Wat is echter vreugde? Voor ieder iets anders; ieder bepale het alzoo voor zichzelven. Maar welke blijft dan de taak des deontologen? Een beter exposé te geven van de vermoedelijke gevolgen eener handeling dan de onnadenkende massa, een zorgvuldiger kansrekenaar te zijn. Heeft ieder die gevolgen duidelijk voor oogen, dan blijft het aan hem, hoe hoog hij ze wil taxeeren.

De sancties (zie „Principles of Morals etc.") worden uitvoerig behandeld.

Dan volgen afdeelingen, speciaal gewijd aan definitie der deugd. De bedoeling des schrijvers wordt hier onduidelijker. „Virtue demands effort" zegt hij. Zou dit kunnen beteekenen, dat wanneer 2 handelingen evenveel geluk beloven, die welke het geeft ten koste van „effort" van moeite, dus van pijn, te prefereeren is? Waarschijnlijk is dit niet en iets verder blijkt dan ook, dat de auteur vast blijft houden aan de eerste definitie. Hij omschrijft dan opnieuw de deugd en nu als „de opoffering van een kleiner maar meer nabijzijnd, voor een grooter maar meer verwijderd genoegen" m. a. w. „virtue is that which *most* contributes to happiness."

Maar, zou men kunnen vragen, bij uwe voorstelling als elk zijn genoegen najaagt, wat wordt er dan van welwillendheid jegens anderen? Niets anders dan wat er op dit oogenblik van is en — rekent ge goed — nog iets beters. Onbezonnen welwillendheid, zelfverloochening in eenigen vorm, die den verloochenaar meer doet verliezen dan een ander winnen, is een schadepost op de geluksbalans.

Volgen: beschouwingen over Hume's schikking der deugden, over de hartstochten en de intellektueele vermogens.

Conclusie: twee principes schragen het gansche gebouw der moraal: „the greatest happiness principle" („diffusion of good") en „the disappointment-opposing principle" („prevention of evil"). Beide zijn niet te bewijzen, maar verschillende vormen van het axioma, dat geluk beter is dan ongeluk.

Geschiedenis van het „greatest happiness principle" (achtereenvolgens worden vermeld Horatius, Phaedrus, Locke, Hume, Hartley, Helvetius en Priestley).

Deel II. Behelst enkele, als eenmaal het uitgangspunt bekend is, vrij overbodige raadgevingen. Vb.: Zie uwe gedachten zoo te beheerschen, dat ze u een maximum van geluk verschaffen tegen een minimum smart. Laat uwe woorden en daden steeds op hetzelfde doel gericht zijn.

43. *„Principles of judicial procedure with the outlines of a procedure Code".*

(Grootendeels geschreven tusschen 1820 en '27, een deel der Introduction en Hoofdstuk I in 1802. Bewerkt naar Bentham's manuscripten door Richard Doane en gepubliceerd in 1837. Bowring II. 1—188).

Het doel van dit werk is mijn vaderland te bevrijden van instellingen die onder voorwendsel recht te doen, inderdaad recht vertragen of tegenhouden, bovendien groote uitgaven eischen zonder equivalent te geven, en mij dunkt de verwachting is niet te stout, dat het de stoot zal zijn tot de benoeming eener commissie uit de vertegenwoordiging om mijnen arbeid te onderzoeken; ik zelf zal, als ik leef, steeds bereid zijn naar mijn beste weten de noodig gevonden veranderingen aan te brengen. De reden van mijn aandringen is de vrees, dat verbetering misschien voor lang onmogelijk mocht worden gemaakt door het scheppen van nieuwe ambten met kolossale bezoldigingen.

Het eenige verdedigbare doel van het materieele recht is zooveel mogelijk geluk voor zooveel mogelijk gemeenschapsleden.

Het eenige verdedigbare doel van het formeele recht is een zoo onverbeterlijk mogelijke toepassing van het materieele recht.

Het eenige werkelijke doel van bijna elk wetboek tot nog toe was: zooveel mogelijk geluk voor de samenstellers.

Het aantal dezer samenstellers hing af van den regeeringsvorm. Bij het formeele recht kwamen tevens de belangen der rechters in aanmerking.

Ik heb geen deel in deze voordeelen, noch kans daarop; misschien kan alzoo iets beters dan het bestaande van mij worden gehoopt — althans, waar ik dwaal, schiet het verstand te kort, niet de zedelijkheid.

De werken, die nu volgen, zijn alle het eerst in Bowrings editie (1834) gepubliceerd.

---

44. „*Essay on the promulgation of laws and the reasons thereof, with specimen of a penal Code*".
(Bowring I. 157—168).

Stellen wij ons voor, zegt Bentham, dat het groote algemeene Wetboek gereed was. Wat zouden we dan moeten doen om het bekend te maken? Dit is een kwestie van het allergrootste belang.

Mij dunkt:

Het moet op de scholen worden onderwezen.

Wanneer een bepaald blijk van ontwikkeling moet worden gegeven door een aspirant naar de een of andere betrekking, laat het in de 1ste plaats zijn een nauwkeurige kopie van het wetboek of eene vertaling.

Laat het deel uitmaken van de godsdienstoefening.

Laat wetten, die betrekking hebben op bepaalde plaatsen als markten etc. daar te lezen zijn.

Laat er van het wetboek eene authentieke overzetting bestaan in de voornaamste moderne talen (ten behoeve van vreemdelingen).

Oefent iemand een bedrijf uit, verplicht hem zich de artikelen daarop betrekkelijk (afzonderlijk en geschikt uit te geven) aan te schaffen; laten ze bovendien in winkels, herbergen enz zijn opgehangen.

Laat belangrijke contrakten opgemaakt worden op papier dat de betrekkelijke wetsartikelen in margine bevat.

Elke wet moet met redenen zijn omkleed, moet kort en beknopt zijn eigen rechtvaardiging geven.

Als proeve volgt dan een dus gerechtvaardigd 1ste hoofdstuk van een strafwetboek.

---

45. „*Essay on the influence of time and place in mat-*

ters of legislation." (De inhoud hiervan is ook te vinden in Dumont's „traités". Bowring I. 171—194).

„Ge doet tot nog toe niets dan onderzoeken wat wet moet zijn, maar zeg toch eens, wanneer en waar moet het dat zijn. Welk land maakt ge gelukkig met uwen arbeid? Of kan hetgeen ge maakt altijd en overal gelden?"

Neen. Stel, dat Engeland heeft de best mogelijke wetten en stel voorts, dat we deze pasklaar gaan maken voor Bengalen. Het doel van een wet is kwaad, d. i. smart, te voorkomen. Verschilt de smart hier en in Bengalen? Hebben de menschen verschillende katalogi van vreugden en smarten?

Neen, de menschelijke natuur is overal dezelfde.

't Eenige dat verschilt zijn de omstandigheden, die influenceren op de vatbaarheid voor vreugde en smart.

Wat doet ge dus? Leg links uw model, de wetten van Engeland, rechts een blad wit papier om de wetten van Bengalen op over te brengen, en in het midden alle hulpbronnen, die ge noodig hebt om gemelde omstandigheden te kunnen waardeeren. (Kaarten, statistieken van bedrijven, dichtheid van bevolking en godsdienst, berichten van zeden en gewoonten, voortbrengselen enz.)

Dit gedaan, breng over.

Nergens waarschijnlijk treft ge schoon schip voor uwe verbeteringen. Weeg alzoo zorgvuldig het kwaad, dat ge wilt verhelpen tegen dat 't welk uwe verandering noodzakelijk meebrengt.

Bij een volk met diep gewortelde vooroordeelen is de positie des wetgevers gevaarlijk, hij valt licht in uitersten. Of hij tracht ze (de vooroordeelen) met wortel en tak uit te roeien en hakt zich in de vingers, óf hij steunt er op en raakt in de twijgen verward.

Wees voorzichtig, wik en weeg!

We zijn uitgegaan van de veronderstelling, dat we volmaakte wetten hadden om over te planten. Dat de gevaren grooter zijn waar onvolmaakte worden overgebracht, behoeft geen betoog.

Doch let nog hierop: Al het overige daargelaten zullen wetten in hun nieuwe woonplaats veel gebrekkiger schijnen dan in hun oude, waar men aan de bedorven atmosfeer lang gewoon is geworden.

Welke is eindelijk de invloed van den tijd? Zouden de wetten die op dit oogenblik de best mogelijke zijn, ook de best mogelijke zijn geweest in vroeger tijden? Dat er in ruwe tijden ruwe en gebrekkige wetten waren, let wel, ontken ik niet, evenmin dat er iets als een wonder zou hebben moeten gebeuren om betere te mogen verwachten, maar wat ik wel ontken en ontken met al mijn krachten, is, dat voor ruwe tijden ruwe wetten beter waren dan volmaakte.

Zullen de wetten, die op dit oogenblik de best mogelijke zijn, ook de best mogelijke zijn voor elken tijd, die komt?

Ja. „Volmaakt geluk is een der luchtkasteelen der filosofie en staat op dezelfde hoogte als het levenselixir en de steen der wijzen. In de gouden eeuw der volmaking zal het vuur branden en de storm razen, de mensch zal het slachtoffer zijn van zwakheid, ongeluk en dood. Misschien zal men den invloed der booze hartstochten kunnen temperen, vernielen kan men ze niet. Altijd zullen de ongelijke gaven van natuur en fortuin afgunst kweeken en altijd zal er strijd zijn van belangen, altijd naijver en haat. Vreugde zal worden gekocht met smart, genot met offers. Zware arbeid, dagelijksche druk, een leven op de grens der behoefte zal steeds het lot zijn der meesten. Onder de hoogere klassen als onder

de lagere zullen begeerten zijn, waaraan niet kan worden voldaan, neigingen, die niet kunnen worden gevolgd. Veiligheid van elk kan slechts worden verkregen door gedwongen onthouding van alles, wat des naasten rechten schendt".

En zullen er immer wetten noodig blijven, beter dan met zoo volkomen mogelijke huldiging van het nuttigheidsbeginsel zal men ze niet kunnen maken.

---

46. „*Principles of the civil Code*". (Bowring I. 299 – 364).

Het eenig doel van den wetgever is: the greatest happiness of the greatest number. 't Geluk van den mensch is grooter naarmate zijn vreugden meer, zijn smarten minder zijn.

't Zich verschaffen van vreugde blijve aan den mensch zelf, de wetgever bepale zich tot bescherming tegen lijden.

Hij doet dit door het scheppen van rechten, verplichtingen en overtredingen. Rechten, verplichtingen en overtredingen! steeds dezelfde zaak, van 3 verschillende zijden bezien; waar een recht is, is een verplichting en een overtreding. Civil Code en Penal Code zijn au fond één.

Ik behandel in dit werk echter alleen de beginselen die den wetgever moeten leiden bij 't vestigen van rechten en verplichtingen; de waarborgen tegen overtreding blijven bewaard tot het volgende werk.

---

47. „*Principles of penal law*". (Bowring I. 367 – 580).

---

48. „*An essay on political tactics, or inquiries concerning*

the discipline and mode of proceeding proper to be observed in political assemblies: principally applied to the practice of the British Parliament and to the constitution and situation of the national assembly of France."

(Bowring II. 300—373).

---

49. „*Principles of international law*".

(Bowring II. 535—571. In 4 essais en een appendix).

I. Als altijd blijft het leidend beginsel: the greatest happiness of the greatest number; ditmaal echter niet the greatest number in een bepaalden staat, maar the greatest number der gansche menschheid.

II. Over het rechtsgebied van elken staat.

III. Over oorlog.

IV. Plan van een eeuwige vrede.

(2 middelen: 1 Inkrimping der gewapende macht.
2 Emancipatie der koloniën.)

Appendix: Proposals for the junction of the two seas, the atlantic and the pacific, by means of a joint stock company to be styled „the Junctiana company."

---

50. „*A manual of political Economy*".

(Bowring III. 33—84.) Gedeelten van dit werk zijn vroeger verschenen als boek IV der „rationale of reward.')

In 't algemeen „laissez faire" „be quiet"!

Staatsinmenging is noodeloos en schadelijk (dit laatste om de minder juiste wegen die de Staat noodwendig inslaat en om de dwang, die er mee is verbonden).

Waarborg alleen vrijheid en veiligheid!

Als ge de voordeelen wenscht te taxeeren, die waarschijnlijk het gevolg zullen zijn eener door de regeering

te besteden geldsom, zorg dan steeds er tegenover te stellen de nadeelen, die voortvloeien uit de drukkendste belasting, die heerscht. Immers doet ge de uitgaaf niet, die belasting of een deel ervan, kan vallen.

---

51. „*A plan for saving all trouble and expense in the transfer of stock and for enabling the proprietors to receive their dividends without powers of attorney or attendance at the bank of England by the conversion of stock into note annuities.*"

(Reeds in 1800 geschreven en gedeeltelijk ook gepubliceerd).

De oorzaak van Bentham's arbeid was een tijdelijk gebrek aan papieren geld, zijn doel hierin te voorzien door een bijzondere vorm van muntbiljetten.

---

52. „*A general view of a complete code of laws*".
(Bowring III. 157—210).

In het samenstel van wetten is niets bovennatuurlijks, niets geheimzinnigs. Er was een tijd, waarin er geen wetten waren, geen rechten, geen verplichtingen, geen misdaden. Wat waren er? Personen, zaken, handelingen. Ervaring leert de kwade gevolgen van bepaalde handelingen. De machthebbers wenschen deze daden te voorkomen en noemen ze misdaden. Deze verklaring op een of andere wijze kenbaar gemaakt, heet wet.

Wat doet de wet? Zij geeft een recht, legt een verplichting op, eischt dat iets gedaan of dat iets nagelaten worde. Kortom — zooals reeds is opgemerkt — het is steeds dezelfde zaak bezien van verschillende kanten.

De wet is steeds en overal dezelfde, onderscheidingen

en verdeelingen hebben alleen beteekenis als helpsters tot overzicht.

Welke verdeeling is de beste? De voor het gros der menschen begrijpelijkste. Volgt een schema.

---

53. „*Pannomial fragments*". (Bowring III. 211 – 230).

Brokstukken van een alomvattend wetboek.

---

54. „*Nomography or the art of inditing laws*". (Bowring III 231 – 296).

Het is een zaak van het hoogste gewicht dat wat de wetgever zegt, verstaan worde.

Vermijd alzoo dubbelzinnigheid, duisterheid, woordenweelde.

Gebruik voor dezelfde zaak steeds hetzelfde woord.

Gebruik hetzelfde woord steeds in dezelfde beteekenis.

Vermijd synoniemen.

Schuw langé betogen en lange zinnen.

Gebruikt ge middelen om overzicht gemakkelijker te maken, zorg dat uw geneesmiddel niet erger zij dan de kwaal.

Wat bij elkander hoort, moet bij elkander staan.

Plaats niet bijeen wat moet gescheiden.

Laat niet volgen wat voor moet gaan.

Het is niet mogelijk voor een gewoon man alle wetten zijns lands te kennen. Ook niet noodig. Zorg alzoo, dat elke klasse van personen in staat is gemakkelijk kennis te nemen van alles wat haar betreft en van niets meer.

Appendix: „Logical arrangements or instruments of invention and discovery, emplayed by Jeremy Bentham".

---

55. „*Radicalism not dangerous*". (Bowring III. 599 622. Geschreven November 1819 – April '20, na de publicatie der Radical Reform bill en naar aanleiding van de uitingen der dagbladen en vooral van de woorden der troonreden van Juli en November 1819: „ontwerpen, die onder voorwendsel van hervorming geen ander doel hebben dan omwerping onzer gelukkige constitutie" en „ontwerpen die streven naar omwerping van eigendom en openbare orde").

---

56. „*A fragment on ontology*". (Bowring VIII 195 – 211).

Behelst alleen eene „analysis of entities". „The MSS" zegt de uitgever, „have indeed all the appearance of being purely fragmentary; and it is probable that the author intended to incorporate them in the great system of mental philosophy, of a design to prepare which he has left so many traces and of which the works on Logic, Language and Grammar, which follow this, may be considered as portions".

---

57. „*Essay on logic*". (Bowring VIII. 217 – 293).

Het groote doel is altijd geluk. Logica nu leert den mensch de beste wegen kiezen ter bereiking van dit doel.

De grenzen, die ik trek, omsluiten een groot gebied, dit weet ik. Mijne definitie is wijder dan menige die vóór mij is gegeven, maar is ze niet beter, zij, de eenige die gelet heeft op practisch nut?

De ambtskring van den rechter logica omvat elke wetenschap, elke kunst, elke bezigheid des menschen, alleen misschien uitgezonderd (zoo er bestaan) handelingen,

tot wier volvoering arbeid des geestes noodig is noch wenschelijk.

Als dienaren der logica fungeeren: waarneming, herinnering, vergelijking en oordeel, abstraktie en verbeeldingskracht, aanwijzing en benaming, rangschikking, communicatie van denkbeelden (spraak en schrift).

„Logica" zegt de leerling van Aristoteles „is de kunst waardoor de mensch wordt geleid naar den tabernakel der kennis". Voegen wij er bij: „op zijn weg naar de tempel des geluks".

Sleur en slenter zijn de oorzaken van gebrek aan vooruitgang in kunsten en wetenschappen. Daarom wandel niet gedachteloos achter anderen langs het platgetreden paadje, geef u rekenschap, aspice finem!

Volgen: middelen ter bevordering van helderheid en nauwkeurigheid van uitdrukking, met kritiek op Aristoteles, wijzen van verdeeling die deze laatste volgde, iets over rangschikking, methode en hulpmiddelen tot uitvinding.

Voorts Appendix A: analyse van de verschijnselen van menschelijken geest.

Appendix B: Verdeeling van kunsten en wetenschappen.

---

58. „*Essay on language*". (Bowring VIII. 297–338).

Men beschouwt gewoonlijk de taal alleen als communicatiemiddel. Dit is eenzijdig. Ziet men scherper, dan blijkt dat het nut der taal voor den eenzamen mensch haast niet minder groot is dan voor den mededeelende en dat (waarneming uitgezonderd) geen werkzaamheid van den menschelijken geest haar hulp kan ontberen.

Woorden zijn ankers, die de schepen der verbeelding

beletten voort te zeilen over den oceaan der vergetelheid.

Welk nut heeft eene studie over de taal? Wel, is het niet van het grootste belang te zorgen dat uw anker sterk zij en doelmatig, 't vervoermiddel, dat ge kiest voor uwe gedachten, hecht en stevig?

De wenschelijke eigenschappen eener taal vormen 3 klassen:

I. „Information-regarding" (eigenschappen, die de eene wijze van inlichting de voorkeur doen verdienen boven een andere): helder, nauwkeurig, volledig, beknopt.

II. „Nation-regarding" (eigenschappen die de eene taal de voorkeur doen verdienen boven de andere): uitspreekbaar, welluidend, gemakkelijk te leeren en te onderwijzen, vatbaar voor verbetering, rijk.

III. „Purpose-regarding" (eigenschappen, die een taal bijzonder geschikt maken voor speciale doeleinden): krachtig, waardig, liefelijk.

Niet dat alle opgesomde even wenschelijk zijn. Bovenaan staat rijkdom, dan volgt helderheid (waaronder ook nauwkeurigheid en volledigheid) dan kracht (staat zoo laag wegens neiging tot bevorderen van slechte doeleinden) dan beknoptheid, dan welluidendheid en uitspreekbaarheid.

Enkele regelen ter verbetering van taal en stijl:

Waar 2 woorden zijn voor 't geen ge wilt uitdrukken, een ruim en een eng, gebruik het enge.

Gebruik liever enkelvoud dan meervoud.

Zeg niet: „if you would gain the populace, upon every favourable occasion *apply yourself* to their senses; *this* will do more for you than the closest train of reasoning." Zeg liever: „if you would gain the populace, upon every favourable occasion *make application* to the senses;

this *application* will do more for you than the closest train of reasoning".

Vindt ge om uwe denkbeelden nauwkeurig uit te drukken, geen geschikt woord, maak een nieuw.

Wilt ge op iets bijzonder de aandacht vestigen, plaats het vóór in uw zin. Zeg b. v.: „when it is *by word or mouth* that the communication is made," niet „when the communication is made by word or mouth."

Leg in dezelfde zin geen nadruk op 2 dingen.

Gebruikt ge een veelomvattend woord, geef u nauwkeurig rekenschap van al het omvatte, opdat niet de epitheta die ge plaatst bij het genus, worden gelogenstraft door een species.

Ziet ge eene handelwijze gunstige resultaten voortbrengen in een speciaal geval, beproef of hetzelfde zich niet zal voordoen in analoge of verwante gevallen. Zoo vindt men uit.

Hoe is de taal ontstaan? Was de gang aldus: letters, lettergrepen, woorden, zinnen? Neen, omgekeerd. De eerste klanken, de eerste mededeelingen hadden de waarde van zinnen; ze moesten vreugde of pijn, verlangen of afkeer uitdrukken. Later, veel later eerst, komt analyse en breekt die zinnen tot woorden, vatbaar voor gebruik in verschillende combinaties. Later nog komen lettergrepen, later nog, als zichtbare, geschreven teekens, letters.

Eerst wanneer op deze wijze door analyse orde in den chaos is gebracht, komt synthese.

Weet ge waarom onregelmatige zelfstandige naamwoorden en werkwoorden zoo talrijk zijn? Men verboog en vervoegde niet net en geregeld in de kindsheid der taal of liever men verboog en vervoegde in het geheel niet. Men nam eenvoudig een andere klank Wan-

neer ge u de moeite van een onderzoek wilt getroosten zult ge zien, dat onregelmatigheden het talrijkst zijn in woorden, die het meest in de termen vielen door onze onbeschaafde voorouders te worden gebruikt.

---

59. „*Fragments on universal grammar*". (Bowring VIII 339—357).

Handelt over rededeelen, gemeen bezit van alle talen.

Nut van dergelijke kennis?

1. Gemak bij studie eener taal, welke ook.
2. Gemak bij studie van meerdere talen tezamen.
3. Als een man twijfelt, welke taal te nemen voor een bepaald doel, redding uit deze wijfeling.
4. Ze geeft den mensch een juisten blik in eigen geest, door aanwijzing van het verband tusschen denkbeelden en teekens.

---

60. „*Tracts on poor law and pauper management*". (Bowring VIII 359—461. Gedeeltelijk reeds vroeger gepubliceerd).

I. Brief aan Arthur Young, uitgever der „Annals of agriculture" met 2 oningevulde tabellen bestemd tot opname van statistische gegevens. Verzoek deze zooveel mogelijk te publiceeren (b. v. door aanhechting aan het volgend nummer der „Annals") met dringende bede aan alle lezers de gegevens, die hunne respectieve woonplaatsen bieden, in te vullen. (1797).

II. Outline of a work entitled „Pauper Management improved."

Centralisatie van armenzorg. Eéne autoriteit voor 't

gansche land, één fonds. Die autoriteit moet zijn eene naamlooze vennootschap.

Werkhuizen, elk met een stuk land (bij preferentie onontgonnen) voldoende voor het onderhoud der bevolking.

Vermogen: 1. jaarlijksche opbrengst der armenlasten (te fixeeren).

2. Opbrengst van den arbeid der armen.

3. Gelden in handen van personen, op dit oogenblik met armenzorg belast.

4. Giften.

5. Kapitaal, te verkrijgen bij inschrijving (kleine aandeelen).

6. Opbrengst van het land.

Bevoegdheid der autoriteit tot aanhouding van personen zonder middelen van bestaan, tenzij (of tot) borgstelling.

Bevoegdheid tot aanhouding van kinderen zonder vooruitzicht op een eerlijke opvoeding.

Bevoegdheid tot koopen of huren van land tegen den wil van den eigenaar, behoudens concessies aan de billijkheid.

Verplichting tot opname van gezonde armen, mits zij bereid zijn te werken tot de voor hun gedane uitgaven gecompenseerd zijn (maximum voor uitgaven in rekening te brengen per dag 4 d.; minimum loon per dag 1 s.)

Verplichting tot opname van zieke armen en tot verpleging, mits compensatie van onkosten door arbeid, na herstel.

Verplichte opname van kinderen, aangeboden door hunne wettige beschermers.

Verplichte publiciteit van verslagen (zeer dikwijls uit te brengen).

Waarborgen tegen misbruiken bij keuzen, tegen spe-

kulatie met het kapitaal, tegen overstrooming van één veld van nijverheid enz.

Besteding der opbrengst. Overgangsmaatregelen.

Inrichting der werkhuizen en omgeving [een enkele trek: plaats naast een rumoerige afdeeling doofstommen, naast prostituées oude vrouwen, naast de blinden misvormden. Voorts „central inspection principle (vergelijk Panopticon)].

Denk er steeds aan bij bestuurders zooveel mogelijk plicht en belang tezaam te binden.

Zooveel mogelijk publiciteit (bezoek, laat ambtenaren en geestelijken bezoekers ex officio zijn).

Houd alle handen aan 't werk; ieder kan wel iets doen.

Arbeidsverdeeling. Variatie van arbeid.

Richting van den arbeid op onderhoud der samenlevenden; alleen bij uitzondering werk voor de markt.

Stelsel van belooningen. Geen sterke drank. Opvoeding der kinderen: aankweeken van speciale gaven, „fellow-instruction principle (de leerling onderwijzer, zie Chrestomathia).

Heeft de inrichting een voldoenden tijd bestaan, keuze van opzichters uit de inwonenden.

Verwachte voordeelen van het systeem.

III. Observations on the poor bill" (van Pitt) (1797).

---

61. „*Constitutional Code*". (Bowring IX. 1—662).

(Geschreven 1820—'32; tijdens Bentham's leven zijn boek I en Hoofdstuk I van boek II verschenen; de bewerking in Bowrings uitgave is van Richard Doane).

Wanneer hij die dit werk leest, als bezwaar aanvoert

dat het omverwerping meebrengt van bestaande instellingen wat doet hij dan inderdaad?

1. Erkennen, dat de instellingen, waaronder hij leeft slecht zijn.

2. Erkennen dat hij dit weet en

3. Optreden als vijand der gemeenschap, waartoe hij behoort.

Mag het verwondering wekken, dat bestaande instellingen moeten worden omvergeworpen?

Neen, dit werk streeft van de 1ste letter tot de laatste naar één groot doel, 't geluk van zooveel mogelijk menschen; de instellingen, die bestaan, zijn daar ter verwezenlijking van een ander doel, 't geluk der weinigen, die de macht hadden ze in 't leven te roepen.

„Greatest happiness" en „self-preference-principle", ziedaar de 2 elementen der as waarom alles draait, de 2 reuzenzuilen, die het gansche gebouw schragen.

„Greatest happiness" — alle maatregelen, die ge neemt, alle bepalingen, die ge in het leven roept, moeten zien naar dat einde.

Self-preference — alle maatregelen, die gij neemt, gij, de machthebbers, alle bepalingen, die gij in het leven roept, zien naar een ander einde, uw eigen geluk.

Wilt ge ontkennen, de historie logenstraft u. Doch waarom zoudt ge? De natuur des menschen is niet anders.

Wat hij doet, op elk moment, is wat hem 't meest schijnt bij te dragen tot zijn geluk. Dat de meeningen hieromtrent verschillen, dat de een verder ziet dan de ander, dit alles verduistert de waarheid, vernietigt ze niet.

Het eenige noodige alzoo — en 't eenige onvermijdelijke — is verzoening dezer beide beginselen. Ge hebt hiertoe twee middelen:

1. Vergroot de aantrekkelijkheden van den weg, dien ge wilt dat worde ingeslagen.
2. Sluit de andere.

---

62. „*Securities against misrule, adapted to a Mahommedan State*". (Bowring VIII. 555 – 600).

(Geschreven 1822 en '23 naar aanleiding van een verzoek van den Tripolischen ambassadeur te Londen, de heer Hassuna D'Ghies).

Wat beproefd moet worden is den souverein op de een of andere wijze te verschalken. Hij moet (dit staat vast, wil de politieke barometer iets boven zoo slecht mogelijk staan) beteugeld, doch (en dit staat even vast, daar hij almachtig is) hij mag geen teugel voelen. Hoe dit te doen? Er is maar één middel, openbaarheid, maar ééne macht, die eenigszins als breidel dienst kan doen, de publieke opinie.

Er moet gespekuleerd op 's menschen ijdelheid. Geen souverein of hij vindt het aangenamer te boek te staan als een wijs en welwillend vader dan als een wreed en slecht tiran.

HOOFDSTUK IV.

SLOT.

Wanneer we aan het einde van ons overzicht gekomen de vraag stellen: Was Bentham moralist? m. d. dan kan het antwoord niet twijfelachtig zijn. Hij was geen moralist, althans niet hoofdzakelijk. Hij was moralist, zooals hij logicus was („essay on logic"), taalgeleerde („essay on language" en „on universal grammar") methaphysicus („fragment on ontology"); hij was het, omdat de nauwgezetheid en zorgvuldigheid, waarmee hij werkte, zoo groot waren, dat hij bij zijn onderzoek geen gebruik wilde maken van een term of stelling, behoorend tot een ander terrein dan waarop hij zich bewoog, vóór hij dien term of stelling had onderworpen aan een strenge analyse; hij was het ook tengevolge van zijn groote menschenliefde en zijn nimmerrustende hervormingszucht, die hem op elk terrein, dat hem verband scheen te houden met het geluk der menschen, drong tot onderzoek en kritiek.

Wat hij wel altijd was, is menschenvriend.

Wat hij wel altijd was, is hervormer.

Wat hij hoofdzakelijk was, is hervormer op wetgevend terrein.

En al is het haast overbodig (althans zoo wil het mij schijnen) met enkele gegevens van buiten wil ik nog het bewijs hiervoor, dat zijn werken gaven, versterken.

Uitingen van Bentham in gesprekken en brieven, bewijzen dat hij reeds zeer jong door de lektuur van Helvetius' „de l'esprit" wetgeving had leeren beschouwen als de schoonste en grootste taak voor den menschelijken geest.

Zie o a. Bentham's Memoirs and correspondence (Bowring X 27), waar hij mededeelt hoe Helvetius hem de beteekenis leert van het woord „genius", dat jaren geleden eens het onderwerp was geweest van een vraag, hem door een vriend zijns vaders gedaan, die hij noch toen, noch later bevredigend had kunnen beantwoorden. Volgens Helvetius moest het worden afgeleid van gigno en beduidde het iets als uitvindings-, voortbrengingsgave. „Have I a genius for anything?" vroeg zich de jonge Bentham. „What can I produce? That was the first inquiry he made of himself Then came another: „What of all earthly pursuits is the most important?" Legislation was the answer Helvetius gave.

„Have I a genius for legislation?" Again and again was the question put to himself. He turned it over in his thoughts: he sought every symptom he could discover in his natural disposition or acquired habits. „And have I indeed a genius for legislation? I gave myself the answer fearfully and tremblingly — Yes!"

In de eerste zijner 3 brieven aan het Spaansche volk (Bowring VIII. 468) zegt Bentham:

„If I may rely on the perhaps too partial anticipations of some amongst you — my works on legislation having been fortunate enough, some of them, to be honoured by your notice, and, among the works of men, foreign

to your nation, these having been the only ones thus honoured — even my opinion, though it were but an opinion and nothing more, might for the present, have its use. In presenting you with it — naked or little better than naked, of reasons, as you will see it, — the necessity of the case compels me to break through a habit, which till now has been a law to me. I mean, that of placing my whole reliance on the force of specific reasons, keeping my own insignificant personality as completely out of view as possible. *To cover with these reasons, to the best of my ability, the whole field of legislation, has been the labour of my whole life.*"

In de „more abridged petition for justice". (Bowring V. 538) klinkt het:

„Whether a man, by whom a life of more than fourscore years has been passed without spot and more than sixty of them employed on works on legislation . . . "

In de voorrede eindelijk van den „Boa constrictor" (in „Lord Brougham displayed") staat: „to law reform to that all important undertaking, to which from boyhood the whole of my long life has been devoted . . . "

Beschouwen we eindelijk de 3 geschriften over moraal, de eenigen, die de uitgebreide editie van B's werken bevat, nog eens afzonderlijk.

Het eerste „the principles of morals and legislation" was oorspronkelijk bestemd te dienen als inleiding van een ontwerp strafwetboek (zie de voorrede in de editie Bowring, deel I) en de titel zou geluid hebben „Critical elements of jurisprudence". Toen de arbeid zijn voltooiing naderde, vond de auteur (zoo zegt de voorrede) zich bij onderzoek van enkele fouten, die hij had ontdekt, plotseling verward in een onverwacht hoekje van het metaphysisch net, hij dwaalt af en het

resultaat is „the principles of morals and legislation."

De „table of the springs of action" is niets dan eene, naar de meening van den schrijver ongetwijfeld zoo volledig mogelijke, opsomming van de redenen die den mensch drijven tot handelen, een uiting van Bentham's zucht tot analyseeren. *) Theoriën bevatten de tabellen uit haren aard niet, de korte „explanations" en „observations" die volgen, herhalen gedeelten van 't geen reeds in de „principles of morals and legislation" was gezegd en het gansche geschriftje heeft voor Bentham's overigen arbeid niet de minste beteekenis.

De „Deontology" eindelijk geeft ,dit wordt in de inleiding zelve gezegd) weinig of geen nieuws aan hem, die de „principles of morals and legislation" heeft gelezen. Bovendien is dit boek na Bentham's dood door Bowring uitgegeven en niet alleen uitgegeven, maar ook geschreven. Niet dat de denkbeelden die er in worden verkondigd als die van Bentham, inderdaad niet de zijne zouden zijn, maar de vorm, waarin ze zijn gekleed is van Bowring, de uitgebreidheid, waarmee ze worden behandeld is van Bowring en dientengevolge is ook de indruk die de lezer krijgt van het belang der voorgedragen theoriën en hunne verhouding tot Bentham's overige werken de indruk die niet Bentham, maar Bowring heeft willen teweegbrengen.

Martineau zegt in zijn „types of ethical theory" II pag. 284, over de „Deontology": „a treatise less authentic indeed and possibly tinctured by the rhetorical manner of its Edition Sir J. Bowring, yet propably exhibiting not unfairly the outpourings of the philosopher's unguarded hours".

*) Sporen van deze zucht, hoewel zelden weergegeven, zal de lezer van het overzicht hebben kunnen vinden.

Sidgwick uit zich in een later werk dan 't geen we reeds in hoofdstuk I citeerden, de „History of Ethics" pag. 233 „in the Deontology published by Bowring from MSS. left after B's death, it is repeatedly affirmed or implied that the coincidence between private and general happiness is always complete and that „vice may be defined as a miscalculation of chances" but it seems doubtful whether this can be accepted as B's real doctrine, even in his later days".

John Stuart Mill, die opgegroeid in Bentham's naaste omgeving en reeds als knaap belast met het bearbeiden van een deel van Bentham's MSS., wel als de meest onwraakbare getuige mag worden beschouwd, wanneer er sprake is van Bentham's streven en bedoelingen, zegt in zijne studie over Bentham („Dissertations and Discussions" I. 330): *It is fortunate for the world that Bentham's taste lay rather in the direction of jurisprudential than of properly ethical inquiry.* Nothing expressly of the latter kind has been published under his name, except the „Deontology" — a book scarcely ever in our experience, alluded to by any admirer of Bentham without deep regret that it ever saw the light. We did not expect from Bentham correct systematic views of ethics, or a sound treatment of any question the moralities of which require a profound knowledge of the human heart; but we did anticipate that the greater moral questions would have been boldly plunged into and at least a searching criticism produced of the received opinions; we did not expect that the „petite morale" almost alone would have been treated and that with the most pedantic minuteness and on the quid pro quo principles, which regulate trade. The book has not even the valuc, which would belong to an authentic

exhibition of the legitimate consequences of an erroneous line of thought; for the style proves it to have been so entirely rewritten thal it is impossible to tell how much or how little of it is Bentham's. The collected edition, now in progress, will not, it is said, include Bentham's religious writings; these, although we think most of them of exceedingly small value, are at least his, and the world has a right to whatever light they throw upon the constitution of his mind. But the omission of the „Deontology" would be an act of editorial discretion which we should deem entirely justifiable."

De vraag welk moraliteitsprincipe B. heeft willen verkondigen, een hoog of een laag, „universalistic-" dan wel „egoistic Hedonism" heeft voor ons, die van oordeel zijn dat B. in 't geheel geen moraliteitsprincipe heeft willen verkondigen, veel van zijn belang verloren. Ook die naar B's philosophische verdiensten zou ik, om de weinig vaste beteekenis van het woord „philosoof" onbeantwoord willen laten en eindelijk de vraag naar B's verhouding tot een bepaald beginsel, is voorzoover betreft beginsel van zedeleer, vervallen en wat aangaat beginsel van wetgeving d. m. eerder te beslissen in den zin der Encyclopedia Brittannica c. s. (zie hoofdstuk I) dan in dien harer tegenstanders. Immers B. volgt geen bepaald beginsel; zijn doel is zooveel mogelijk geluk, maar dat is het doel van elken wetgever (dient althans zijn doel te zijn) en eerst bij de vraag naar de wijze waarop elk wetgever dat doel tracht te bereiken, kan sprake zijn van beginselen. En dergelijke beginselen had B. niet. Nogmaals ten slotte, een menschenvriend was Bentham en een hervormer en het hoofddeel van zijn arbeid als zoodanig ligt op wetgevend gebied.

STELLINGEN.

STELLINGEN.

I.

Jure Romano geldt het beding van wederinkoop als gesloten tegen den oorspronkelijken koopprijs.

II.

Jure Romano draagt bij herhaalden verkoop eener zelfde zaak door denzelfden persoon, geen van beide koopers het risico.

III.

Artikel II der Additioneele Artikelen der Grondwet omvat ook de met de nieuwe Grondwet strijdige wetten, reglementen en besluiten.

IV.

Dispensatie van wetsbepalingen door den commissaris der Koningin is niet in overeenstemming met de grondwet.

V.

Eene wet, welke betrekkingen, buiten die genoemd in art. 96 der Grondwet, onvereenigbaar verklaart met het lidmaatschap der Staten-Generaal, is niet in strijd met de Grondwet.

VI.

Souvereiniteit is niets anders dan onafhankelijkheid.

VII.

Ook in het Internationaal Recht is een wetgever zeer wel denkbaar.

VIII.

Het zoogenaamde „Natuurrecht" is eene fiktie.

IX.

AHRENS' stelling „la notion du droit appartient au genre d'idées, que l'on appelle rationnelles, parcequ'elles sont conçues a priori par la raison et que l'experience n'en peut présenter qu'une realisation imparfaite et partielle" („Cours de droit naturel" I. 105) is onjuist.

X.

OPZOOMER's stelling „Zoo is dus liefde, m. a w. het streven om zijne medemenschen gelukkig te zien, gelijk men zelf naar geluk verlangt, de bron der geheele zedelijkheid en daarmede de bron ook van het recht" („Losse bladen" I. 365) is onjuist.

XI.

Prof. OPPENHEIM's bestrijding van het fatalisme op pagina 24 van zijne „Theorie van den organischen staat" is onjuist.

> („Ongetwijfeld, in niets gelooft de organische theorie zoo heilig en vol vertrouwen, als in den groei van den Staat. Daarom juist stoot zij het doel als moment in de construktie van het staatsbegrip uit; vindt zij den grond van den staat in hem zelven en het vorschen naar een doel bij het omschrijven van zijn wezen, even misplaatst,

als bij dieren en planten, bij bergen en stroomen.

Maar daarmede is allerminst toegegeven, dat zij een toestand van fatalisme zoude binnen halen of loven.

Ja, indien het organisme staat in elk opzicht met andere organismen overeenkwam of overeen moest komen!

Maar dit doet het niet. Ook hier is het wederom noodig tegen het verwarren van de analogie met de werkelijkheid zich te wapenen, de uitwerking van het beeld niet buiten de grenzen voort te zetten. Waar andere organismen uit bestanddeelen worden opgebouwd, die van hunne plaats in het geheel, tot hetwelk zij behooren niet zich bewust zijn, ontmoeten wij in de samenstellende elementen van het staatsorganisme bewuste wezens, bij machte en gezind de ontwikkeling van het geheel te leiden en te bevorderen en, als zij naar verkeerde banen overslaat, terug te brengen in het rechte spoor.")

XII.

Internationale munteenheid verdient geene aanbeveling.

XIII.

Invoering van den dubbelen standaard is af te keuren.

XIV.

De leer, dat de rente de belooning is voor kapitaaldienst is niet bij machte het renteprobleem volledig te verklaren.

XV.

Von Böhm-Bawerk's vonnis over Turgot's rentetheorie, treft — wordt het onderzoek op dezelfde wijze gevoerd — ook zijne eigene.

(„Kapital und Kapitalzins" I. 75 en vlg: „TURGOT sagt: ein Kapital von 100,000 fr. muss 5000 fr. Zins tragen weil man dafür ein Grundstück mit 5000 fr. Rente kaufen könnte. Fragen wir: warum? so beruft sich TURGOT auf das Verhältniss von Angebot und Nachfrage. Fragen wir aber weiter, welche tieferen Ursachen stehen hinter „Angebot und Nachfrage" und lenken deren Bewegungen so dass man regelmässig für ein Kapital von 100,000 fr. ein rentetragendes Grundstück überhaupt und ein Grundstück mit 5000 fr. Rente insbesondere eintauschen kan, so giebt TURGOT keine Antwort mehr, soll sie aber läuten: Dies alles ist so wenn und weil der Kapitalzinsfuss 5% beträgt.

Für die Erklärung des Kapitalzinses ist also, da der ganze Beweisgang sich im Zirkel herumdreht, nichts geleistet." *)

XVI.

GEORGE's stelling: „ik beweer, dat, alle andere zaken als gelijk gesteld, hoe talrijker de bevolking is, zooveel te grooter ook het levensgenot zal zijn, dat eene billijke verdeeling van rijkdom aan ieder individu kan schenken" („Vooruitgang en armoede" pag. 111) is onjuist.

XVII.

Gelukkiger dan ze is, kan de menschheid niet worden.

*) Het tusschen haakjes staande geeft nauwkeurig von BÖHM-BAWERK's gedachtengang en zooveel mogelijk ook zijne woorden weer, die echter in hun ganschen omvang moeilijk te citeeren waren.

STELLINGEN

TER VERKRIJGING VAN DEN GRAAD VAN

Doctor in de Rechtswetenschap

aan de Rijks-Universiteit te Utrecht,

NA MACHTIGING VAN DEN RECTOR-MAGNIFICUS

Dr. H. E MOLTZER,

Hoogleeraar in de Faculteit der Letteren en Wijsbegeerte,

VOLGENS BESLUIT VAN DEN SENAAT DER UNIVERSITEIT
TEGEN DE BEDENKINGEN

Van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid

TE VERDEDIGEN

op Woensdag den 25 September 1895, des namiddags te 3½ uur,

DOOR

HERMAN GERARD DE COCK,
geboren te Beetsterzwaag.

STELLINGEN.

I.

Hij, die eene der acties, bedoeld in art. 1303 B. W. instelt, moet om daarin ontvankelijk te zijn, eerst zelf aan zijne verplichtingen hebben voldaan.

II.

De inschrijving van een vonnis van echtscheiding in de openbare registers is niet te beschouwen als voorwaarde voor de blijvende rechtskracht van het vonnis.

III.

De huwelijken, waarvan in art. 138 B. W. wordt gesproken, zijn geldig, niettegenstaande het gemis der vereischte huwelijksafkondigingen.

IV.

Het vruchtgenot der ouders mag niet worden beschouwd als een gevolg der vaderlijke macht.

V.

De bevoegdheid tot benoeming van een voogd komt niet toe aan den vader (of de moeder) voor zijne (of hare) erkende natuurlijke kinderen.

VI.

In geval van tweede of verder huwelijk mag elk der nieuwe echtgenooten afzonderlijk het in art. 236 B. W. bedoelde voordeel genieten.

VII.

Art. 135 K. H. is van toepassing op procura-endossementen.

VIII.

Bij een wissel aan eigen order is de trekker te beschouwen als nemer.

IX.

Het onvolledig endossement geldt als volmacht tegenover derden.

X.

De eigenaar, niet reeder van een schip, wordt door de handelingen van den door den reeder aangestelden schipper verbonden.

XI.

Tegen den verweerder, die, in zaken van gewone en summiere behandeling, op den dag der verschijning procureur stelt moet verstek worden verleend.

XII.

De vraag: moet telkens na elk der openbare dagvaardingen bedoeld in de artt. 523 en 524 B. W. verstek worden verleend? is ontkennend te beantwoorden.

XIII.

Het is wenschelijk in het geval van art. 79 R. V. de dag waarop de zaak zal dienen door den rechter te laten bepalen.

XIV.

In art. 38 n°. 2 R. O. slaan de woorden „mits de rechtstitel niet worde betwist", alleen op het laatste gedeelte van dit n°.

XV.

Vruchtafdrijving, met toestemming der vrouw, verricht door een deskundige, moet door de wet niet worden verboden.

XVI.

De voorwaardelijke veroordeeling verdient aanbeveling.

XVII.

Er bestaat geen principieel verschil tusschen misdrijven en overtredingen.

XVIII.

Het Openbaar Ministerie is niet verplicht alle strafbare feiten te vervolgen.

XIX.

Onder de woorden „of op eene andere voldoende wijze" van art. 33 Wb. van Strafvordering moet ook worden begrepen kennisname door het openbaar gerucht.

XX.

De Grondwet huldigt alleen een formeel wetsbegrip.

XXI.

Eene uitgave, bij de wet geboden, kan bij amendement op de begrooting worden geschrapt.

XXII.

Ten onrechte baseeren vele Duitsche Economisten (HERMANN, MANGOLDT, SCHÄFFLE, KNIES, MENGER) de kapitaalrente op een afzonderlijk bestaand gebruik van zoogenaamd verbruikbare zaken.

XXIII.

De actiones aediliciae grijpen geen plaats bij genuskoopen.

XXIV.

De tutor a magistratu confirmatus is te beschouwen als tutor testamentarius.

INHOUD.

bladz.

INLEIDING 1

HOOFDSTUK I

UITSPRAKEN OVER BENTHAM 2

HOOFDSTUK II.

BENTHAMS'S LEVEN 11

HOOFSTUK III.

BENTHAM'S GESCHRIFTEN 16

HOOFDSTUK IV.

SLOT 94
STELLINGEN (Staatswetenschap). 100
STELLINGEN (Rechtswetenschap) 107